

บทที่ 1

บทนำ

สภาพปัญหา

วินาศกรรมอาคารเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ (World Trade Center) และเพนตากอน (Pentagon) เมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เป็นเหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ที่มีผลทำให้ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น เป็นต้นมา ภาพเครื่องบินสองลำพุ่งชนอาคารศูนย์กลางการค้าเวิลด์เทรดและอีกลำหนึ่งพุ่งชนอาคารเพนตากอน ศูนย์การบัญชาการด้านการทหารของสหรัฐยังติดอยู่ในความทรงจำของประชาชนชาวอเมริกันอย่างไม่วันลืมเลือน ผลจากการโจมตีทำให้อาคารทั้งสองแห่งและสิ่งก่อสร้างที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้รับความเสียหายย่อยยับ ประชาชนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตมากกว่าสามพันคน ยังไม่รวมถึงผลกระทบด้านอื่นๆ ที่ตามมาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ประชาชนชาวอเมริกันต้องตกอยู่ในสภาพหวาดกลัวอันเป็นความสูญเสียทางจิตใจที่มีอาจประเมินค่าได้

ความรุนแรงของเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้มีผู้นำไปเปรียบเทียบกับกรณีการบุกกรุงวอชิงตัน และเผาทำเนียบขาวของอังกฤษในปี ค.ศ. 1812 และการโจมตีของญี่ปุ่นที่เพิร์ล ฮาร์เบอร์ (Pearl Harbor) ในปี ค.ศ. 1941¹ กรณีหลังนี้ส่งผลให้สหรัฐฯ ตัดสินใจเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างไรก็ดี แตกต่างจากกรณีที่ผ่านมาซึ่งเป็นการดำเนินการโดย “รัฐ” (State) การโจมตีครั้งนี้ อาศัยคนเพียงจำนวน 19 คนและใช้อาวุธอย่างเช่น “มีดขนาดเล็ก” และ “สเปรย์พริกไทย” เท่านั้น ในการจี้และบังคับ “เครื่องบิน” ให้พุ่งชนอาคารทั้งสองแห่ง แต่ได้สร้างผลเสียหายในระดับพอๆกัน หรือมากกว่า ปฏิบัติการโจมตีครั้งนี้จึงนับเป็นการทำร้ายสหรัฐฯ อย่างยิ่งโดยเฉพาะในฐานะประเทศมหาอำนาจ “ขั้วเดียว” นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น เป็นต้นมา และด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ต้องหันกลับมาทบทวนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของตนเอง โดยให้ความสำคัญกับการต่อต้านภัยคุกคามหลักครั้งใหม่นั้นก็คือ “ลัทธิก่อการร้าย”² (Terrorism)

---

¹ John Lewis Gaddis, *Surprise, security and the American experience*(Cambridge: Harvard University Press, 2004)

² โปรดดู *The National security strategy of United States of America*[Online], Washington, DC: White House, 2002, Available from: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> [2004, January 27] และ *National strategy for combating terrorism*[Online], Washington, DC: White House, 2002, Available from: <http://www.fas.org/irp/threat/ctstrategy.pdf> [2004, January 27]

หลังจากเหตุการณ์โจมตีสิ้นสุดลงไม่นานนัก นายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ประธานาธิบดีสหรัฐฯ คนที่ 43 ก็ได้ปรากฏตัวต่อสาธารณชนเพื่อกล่าวแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับให้คำมั่นว่าจะนำตัวผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ครั้งนี้มาลงโทษให้ได้ “สหรัฐฯ จะติดตามไล่ล่าและลงโทษผู้ลงมือที่ขลาดเขลาเหล่านี้ให้ได้...ความมุ่งมั่นของประเทศที่ยิ่งใหญ่ของเรา กำลังถูกทดสอบ โดยปราศจากซึ่งความผิดพลาด เราจะแสดงให้เห็นว่าเราผ่านบททดสอบนี้” ผู้นำสหรัฐฯ ยังกล่าวอีกว่า “เราจะไม่แยกความแตกต่างระหว่างผู้ก่อการร้ายซึ่งเป็นผู้ลงมือกับผู้ให้การสนับสนุน”³

บุชย้ำจุดยืนของเขาอีกครั้งในการกล่าวสุนทรพจน์ต่อสภาองเกรสเมื่อวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 2001 อันเป็นถ้อยแถลงที่สำคัญที่สุดนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ โดยระบุถึงเครือข่ายก่อการร้าย “อัลไคดา” (al Qaeda) ซึ่งเคยเป็นผู้วางระเบิดสถานทูตสหรัฐฯ ในแทนซาเนียและเคนยาว่าเป็นผู้ลงมือในการโจมตีเมื่อวันที่ 11 กันยายน และ “อัฟกานิสถาน” เป็นแหล่งพักพิงและให้การสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายนี้ พร้อมกับยื่นคำขาดต่อรัฐบาล “ทาลีบัน” (Taliban) ของอัฟกานิสถานให้ร่วมมือและส่งมอบผู้ก่อการร้ายทั้งหมดที่อยู่ในประเทศให้แก่รัฐบาลสหรัฐฯ โดยปราศจากเงื่อนไขเพื่อแลกกับการไม่ถูกสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรโจมตี* ในถ้อยแถลงเดียวกันนี้ บุชยืนยันจะดำเนินการกับขบวนการก่อการร้ายทั่วโลกจนถึงที่สุดพร้อมกับประกาศกร้าวว่า “ประเทศทุกภูมิภาคต้องตัดสินใจว่า จะอยู่ข้างเดียวกับเราหรือลัทธิก่อการร้าย”⁴ คำแถลงประกาศ “สงครามต่อต้านการก่อการร้าย” (War on Terror) ของผู้นำสหรัฐฯ อย่างเป็นทางการครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันในเวลาต่อมาในนาม “หลักการบุช” (Bush Doctrine)

³ George W. Bush, Statement by the president in his address to the nation[Online], Washington, DC: White House, 2001, Available from: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html>[2004, January 27]

* ข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ต่อรัฐบาลทาลีบันประกอบด้วย การส่งมอบตัวนายไอชชะมะ บิน ลาดินผู้นำกลุ่มอัล ไคดาให้สหรัฐฯ, ปลอ่ยนักโทษชาวต่างชาติจากการคุมขัง, ให้การปกป้องนักข่าว นักการทูต และแรงงานชาวต่างชาติ, ปิดคำยักใช้เป็นที่ฝึกฝนการก่อการร้ายตลอดจนส่งมอบผู้ก่อการร้ายและผู้ให้การสนับสนุนทั้งหมดให้สหรัฐฯ และเปิดทางให้สหรัฐฯ เข้าถึงพื้นที่เหล่านี้ได้อย่างเต็มที่

⁴ George W. Bush, Remarks by the president to employees at the Pentagon[Online], Washington, DC: White House, 2001, Available from: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010917-3.html>[2004, January 27]

โดยปราศจากข้อสงสัย ภายหลังจากที่รัฐบาลทาลิบันปฏิเสธข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ สหรัฐฯจึงนำกำลังเข้าโจมตีอัฟกานิสถานเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 2001⁵ การโจมตีครั้งนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วและรวดเร็วโดยได้รับการสนับสนุนจากนานาชาติจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศพันธมิตรแอตแลนติก (Atlantic Alliance) หรือนาโต้ (NATO) ซึ่งได้ยื่นเสนอความช่วยเหลือแก่สหรัฐฯ เมื่อวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 2001 ภายใต้อาณัติ “มาตรการรักษาความมั่นคงร่วมกัน” ข้อ 5 ซึ่งระบุว่า “หากประเทศหนึ่งประเทศใดหรือมากกว่านั้นถูกโจมตี ให้ถือเสมือนว่าเป็นการโจมตีประเทศสมาชิกอื่น ๆ ทั้งหมด... แต่แต่ละประเทศจะดำเนินทั้งโดยส่วนตัวและร่วมกันเพื่อตอบโต้ตามที่จำเป็นซึ่งรวมไปถึงวิธีการใช้กำลัง” นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มาตรานี้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้โดยเหล่าประเทศสมาชิก ในขณะที่สมัชชาใหญ่และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็ได้ผ่านมติประณามการก่อการร้ายของผู้ก่อการร้ายพร้อมทั้งเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกร่วมมือกันนำผู้ก่อการร้ายมาลงโทษ ตลอดจนสนับสนุนการดำเนินการที่จำเป็น (all necessary steps) เพื่อตอบโต้กลุ่มก่อการร้ายนี้⁶ ภายในเวลาเพียง 2 เดือน สหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรก็สามารถโค่นล้มกลุ่มทาลิบันลงได้ รวมทั้งทำลายฐานที่มั่นและแหล่งพักพิงของขบวนการก่อการร้าย ตลอดจนจับแกนนำคนสำคัญของกลุ่มอัล โควดาไว้ได้หลายคน แม้จะไม่สามารถจับกุมนายโอซะมะ บิน ลาดิน (Osama bin Laden) ผู้นำกลุ่มได้ก็ตาม

กระนั้นก็ตาม ข้อที่น่าสงสัยเกี่ยวกับปฏิบัติการโจมตีอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ครั้งนี้ก็คือแม้ว่าจะได้รับข้อเสนอให้ความช่วยเหลือมากมายจากหลายประเทศ แต่สหรัฐฯ ก็สงวนสิทธิในการตัดสินใจเลือกรูปแบบความช่วยเหลือตามความเหมาะสมด้วยตนเอง ในแง่นี้ ความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศพันธมิตร NATO ภายใต้อาณัติมาตรการรักษาความมั่นคงร่วมกันจึงมิได้ถูกนำมาใช้ปฏิบัติจริง แต่เป็นเพียงสัญลักษณ์ (symbolic) เท่านั้น⁷ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายนได้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากเกี่ยวกับวิธี “คัดสรร” (pick and choose) ประเทศที่จะเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ นักวิจารณ์ชาวอเมริกันคนหนึ่งกล่าวว่า “ประเทศพันธมิตรยุโรปได้มอบอำนาจอย่างเต็มที่ให้กับสหรัฐฯ โดยการหยิบยกมาตรการรักษาความมั่นคงร่วมกัน ภายใต้อาณัติสัญญา NATO ในเดือนกันยายน แต่ช่วงเวลานี้สูญเปล่าโดยสิ้นเชิง”⁸ นักวิจารณ์อีก

⁵ Stephen Biddle, “Afghanistan and the future of warfare,” *Foreign Affairs* 82 (March-April 2003) : 32.

⁶ Richard Crockatt, *America embattled: September 11, anti-Americanism and the global order* (London: Routledge, 2003), p. 146.

⁷ Ibid., 148.

⁸ Daniel Benjamin, “Get those allies into the tent,” *Time* (3 December 2001): 40.

คนหนึ่งให้ความเห็นในทำนองเดียวกัน “ประเทศในกลุ่ม NATO หลายประเทศรู้สึกสิ้นหวังที่ถูกทำให้เห็นห่าง”⁹ ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์นี้ รัฐบาลสหรัฐฯ ยืนยันท่าทีของตนอย่างชัดเจนผ่านคำให้สัมภาษณ์ของโดนัลด์ รัมส์เฟลด์ (Donald Rumsfeld) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม “ภารกิจ (mission) เป็นตัวกำหนดความร่วมมือ (coalition) และเราจะไม่ยอมให้ความร่วมมือกำหนดภารกิจ”¹⁰

ปฏิบัติการของสหรัฐฯ ไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่นี้ ในคำปราศรัยประจำปีของผู้นำสหรัฐฯ เกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศเมื่อวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 2002¹¹ บุษได้ประกาศเดินหน้าแผนการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเข้มแข็งต่อไปภายหลังจากสิ้นสุดสงครามในอัฟกานิสถาน พร้อมกับระบุเพิ่มเติมถึง “รัฐอันธพาล” (rogue state) ที่ให้การสนับสนุนการก่อการร้ายและมีความเกี่ยวข้องกับอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูง (weapons of mass destruction—WMD) ประกอบด้วย อิหร่าน เกาหลีเหนือ และอิรัก

“รัฐเหล่านี้ และผู้ก่อการร้ายที่เป็นพันธมิตร คือ แกนแห่งความชั่วร้าย (axis of evil)..โดยการแสวงหาอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูง ระบอบเหล่านี้กำลังเป็นภัยอันตรายอย่างยิ่ง รัฐเหล่านี้สามารถส่งมอบอาวุธดังกล่าวให้กับขบวนการก่อการร้ายซึ่งทำให้กลุ่มก่อการร้ายมีเครื่องมือที่ตอบสนองของความเกลียดชังของตนได้ พวกมันอาจโจมตีพันธมิตรของเราหรือพยายามข่มขู่สหรัฐฯ ไม่ว่าพวกนี้มีเป้าหมายใดก็ตาม ค่าของการไม่สนใจต่อปัญหานี้ก็คือหายนะ”

บุชกล่าวเตือนพร้อมย้ำว่า

“ทุกชาติควรรู้ว่า อเมริกาจะทำทุกอย่างที่จำเป็นเพื่อปกป้องความมั่นคงปลอดภัยของชาติ...ข้าพเจ้าจะไม่นิ่งรอเหตุการณ์ขณะที่ภัยอันตรายก่อตัว ข้าพเจ้าจะไม่ยื่นเฉยขณะที่ความพิวาศเคลื่อนตัวใกล้เข้ามาเรื่อยๆ สหรัฐฯ จะไม่ยอมให้

⁹ John Vincour, “America's ‘we'll call if we need you’ war,” *International Herald Tribune* (3 October 2001): 2.

¹⁰ G. John Ikenberry, “America's imperial ambition,” *Foreign Affairs* 81(September-October 2002): 54.

¹¹ โปรดดู George W. Bush, *President delivers state of the union address*[Online], Washington, DC: White House, 2002, Available from: <http://whitehouse.gov/news/releases/2001/09/print/20020129.html>[2004, January 27]

รัฐบาลที่อันตรายที่สุดในโลกมาคุกคามพวกเราด้วยอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้าง
ที่สุดในโลก...”¹²

ถึงเวลานี้ดูเหมือนว่าภัยคุกคามสำคัญสูงสุดของสหรัฐฯ มิได้จำกัดอยู่เฉพาะ “ขบวนการ
ก่อการร้าย” อีกต่อไป แต่ยังได้ขยายไปถึง “รัฐอันธพาล” และ “WMD” ด้วย บุชได้แสดงจุดยืนนี้
อย่างชัดเจนอีกครั้งในการกล่าวสุนทรพจน์ที่วิทยาลัยทหารเวสต์พอยต์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ.
2002¹³

“อันตรายที่ร้ายแรงที่สุดต่อเสถียรภาพก็คือ การมาบรรจบกันระหว่าง
ลัทธิรุนแรง (radicalism) และเทคโนโลยี เมื่อการแพร่กระจายอาวุธเคมี ชีวภาพ
และนิวเคลียร์พร้อมกับเทคโนโลยีชีปนาวุธเกิดขึ้น แม้แต่รัฐที่อ่อนแอและกลุ่ม
เล็กๆ ก็สามารถมีอำนาจอันร้ายกาจที่จะโจมตีรัฐใหญ่ๆ ได้ ศัตรูของเราได้
ประกาศเจตจำนงที่จะดำเนินการเช่นนี้แล้วและกำลังพยายามเสาะแสวงหาอาวุธ
ที่มีอันตรายเหล่านี้...”

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทำให้สุนทรพจน์ของผู้นำสหรัฐฯ ครั้งนี้แตกต่างไปจากครั้งก่อนๆ ก็คือ การ
กล่าวถึงหลักการ “โจมตีก่อน” (preemptive war) อันถือเป็น “บทแทรก” ที่สำคัญในถ้อยแถลง
ของบุช

“ศตวรรษที่แล้ว อเมริกาต่อสู้ในสงครามเย็นโดยอาศัยหลักการป้องปราม
(deterrence) และการสกัดกั้น (containment) ในบางกรณียุทธศาสตร์เหล่านี้
ยังคงสามารถใช้ได้ แต่สำหรับภัยคุกคามใหม่ที่อเมริกา กำลังเผชิญแล้วต้องอาศัย
แนวคิดใหม่ การป้องปราม การออกปากว่าจะตอบโต้รุนแรงต่อการกระทำของ
ต่างชาติ ไม่มีความหมายในสายตาของเครือข่ายก่อการร้ายที่แฝงตัวในเงามืด
พวกเขาไม่มีประเทศชาติหรือประชาชนต้องปกป้อง การสกัดกั้นก็ทำไม่ได้ใน
กรณีและผู้เผด็จการเสียศูนย์ซึ่งมีอาวุธอำนาจทำลายล้างสูงสามารถใช้ชีปนาวุธ
นำส่งอาวุธดังกล่าว หรือแอบจัดหาอาวุธเหล่านี้ให้แก่พันธมิตรผู้ก่อการร้ายของ
ตน....การทำสงครามกับการก่อการร้ายนั้น เราไม่สามารถดำเนินการเฉพาะ
เพียงการเสริมสร้างระบบป้องกันภายในประเทศเท่านั้น แต่เราจะต้องนำสงคราม

¹² Ibid.

¹³ โปรดดู George W. Bush, President Bush delivers graduation speech at West Point[Online], Washington, DC: White House, 2001, Available from:
<http://whitehouse.gov/news/releases/2001/09/print/20020601-3.html> [2004, January 27]

ไปสู่ศัตรู ทำลายแผนของศัตรู และเผชิญกับภัยคุกคามที่เลวร้ายที่สุดก่อนที่มันจะเกิดขึ้น ในโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ หนทางเดียวที่นำไปสู่ความปลอดภัยก็คือการปฏิบัติการ และสหรัฐฯ จะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าว”

“...และความมั่นคงปลอดภัยของเราเรียกร้องให้ชาวอเมริกันมองการณ์ไกลและเด็ดเดี่ยวมุ่งมั่น พร้อมรับการลงมือปฏิบัติการแบบโจมตีก่อน เมื่อถึงคราวจำเป็นเพื่อปกป้องเสรีภาพและชีวิตของเรา”¹⁴

แผนการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของรัฐบาลสหรัฐฯ ที่ดำเนินมาว่าหนึ่งปีถูกนำมาเรียบเรียงและจัดทำเป็นกรอบนโยบายที่ชัดเจนในเอกสาร “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐฯ” (The National Security Strategy of the United States of America) ซึ่งเผยแพร่ออกสู่สาธารณะเมื่อวันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 2002 เนื้อหาเอกสารฉบับนี้ระบุถึงแนวทางส่งเสริมผลประโยชน์และความมั่นคงของสหรัฐฯ ด้านต่างๆ ได้แก่ การส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, เสริมสร้างระบบพันธมิตรเพื่อการต่อสู้กับลัทธิก่อการร้ายระดับโลก, การลดความขัดแย้งในระดับภูมิภาค, ป้องกันและต่อต้านภัยคุกคามจาก WMD, ส่งเสริมระบบตลาดและการค้าเสรี, ส่งเสริมและขยายการพัฒนาโดยการสร้างสังคมแบบเปิดและเป็นประชาธิปไตย, บุกเบิกประเด็นความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจหลักๆ ของโลก และปฏิรูปหน่วยงานด้านความมั่นคงของสหรัฐฯ¹⁵ กล่าวเฉพาะในส่วนการป้องกันและต่อต้านภัยคุกคามจากการก่อการร้ายและ WMD เอกสารฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นการประกาศเนื้อหา “หลักการบุชฉบับสมบูรณ์” ประกอบด้วย

- 1) การโจมตีก่อน (Preemption) ดังปรากฏในข้อความว่า “โดยหลักสามัญสำนึกและเพื่อปกป้องตัวเองแล้วสหรัฐฯ จะดำเนินการกับภัยคุกคามที่เกิดขึ้นก่อนที่ภัยคุกคามเหล่านั้นจะก่อตัวเต็มที่สมบูรณ์แบบ”¹⁶ และ “เป็นเวลายาวนานที่สหรัฐฯ สงวนไว้ซึ่งทางเลือกในการดำเนินการโจมตีก่อนเพื่อตอบโต้ภัยคุกคามที่มีต่อความมั่นคงแห่งชาติของเรา ยิ่งภัยคุกคามมีมากเพียงใด ความเสี่ยงของการไม่ดำเนินการก็มีมากขึ้นเพียงนั้น...เพื่อหยุดยั้งหรือป้องกันการดำเนินการที่เป็นปฏิปักษ์ของศัตรู สหรัฐฯ จะดำเนินการโจมตีก่อนหากจำเป็น”¹⁷

¹⁴ Ibid.

¹⁵ The national security strategy of United States of America.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

- 2) การดำเนินการแบบเอกภาคี (Unilateralism) ภายใต้ข้อความว่า “ในขณะที่สหรัฐฯ จะพยายามอย่างถึงที่สุดที่จะระดมความสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศ แต่เราก็ไม่ลังเลที่จะดำเนินการโดยลำพัง...”¹⁸
- 3) การเสริมสร้างความเป็นหนึ่งด้านการทหาร (Military Primacy) ปรากฏในข้อความว่า “กองกำลังของเราจะต้องเข้มแข็งเพียงพอเพื่อที่จะชกแจงฝ่ายตรงข้ามมิให้เสริมสร้างกำลังทางทหารโดยมุ่งหวังที่จะล้ำหน้าหรือเท่าเทียมกับอำนาจของสหรัฐฯ”¹⁹

ในที่สุด ยุทธศาสตร์ฉบับนี้ก็แปรมาสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะ “การโจมตีก่อน” และ “การดำเนินการแบบเอกภาคี” โดยเป้าหมายของสหรัฐฯ ในเวลานี้ก็คือ “อิรัก” หนึ่งในแกนแห่งความชั่วร้ายที่บุชได้ประกาศไว้ก่อนหน้านี้นี้ ตลอดช่วงปลายค.ศ. 2002 จนถึงต้น ค.ศ. 2003 รัฐบาลสหรัฐฯ ได้พยายามอย่างหนักในการชกแจงโน้มน้าวประเทศต่างๆ ให้เห็นว่าอิรักเป็นภัยคุกคามต่อทั้งชาวโลกและสหรัฐฯ ข้อกล่าวหาที่สหรัฐฯ มีต่ออิรักครอบคลุมถึงการละเมิดกฎบัตรและมติสหประชาชาติหลายกรณี ไม่มีความจริงใจในการให้ความร่วมมือแก่คณะผู้ตรวจสอบสวนอาวุธของสหประชาชาติ การให้การสนับสนุนขบวนการก่อการร้าย ในขณะที่เดียวกันสหรัฐฯ ยืนยันว่าอิรักมี WMD อยู่ในความครอบครอง อีกทั้งอาจส่งมอบอาวุธเหล่านี้ให้แก่ผู้ก่อการร้ายเพื่อนำมาใช้โจมตีสหรัฐฯ ในอนาคต นอกจากนี้ สหรัฐฯ มุ่งมั่นที่จะ “เปลี่ยนระบอบปกครอง” (regime change) ในอิรักเพื่อพัฒนาอิรักให้เป็นประเทศที่มีเสถียรภาพและยึดถือระบอบประชาธิปไตย ข้อที่น่าสังเกตรก็คือ ในขณะที่พยายามโน้มน้าวชกแจงให้ประชาคมระหว่างประเทศเห็นว่าอิรักเป็นภัยคุกคาม แต่สหรัฐฯ กลับไม่มีหลักฐานใดๆ ยืนยันชัดเจนว่าอิรักมี WMD และให้การสนับสนุนการก่อการร้ายจริง²⁰

เพื่อปูทางไปสู่การจัดการกับอิรัก สหรัฐฯ ได้เสนอร่างมติฉบับหนึ่งที่รู้จักกันคือ “มติ 1441” ให้แก่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อพิจารณา เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 2002²¹ ซึ่งได้รับการรับรองด้วยมติที่เป็นเอกฉันท์ (15:0) ในวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 2002 มตินี้ได้ให้โอกาสครั้งสุดท้ายแก่อิรักในการปฏิบัติตามมติของสหประชาชาติที่ผ่านมา ซึ่งหากอิรักยังคงไม่

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ โปรดดู Joseph Cirincione, Jessica T. Mathews, and George Perkovich with Alexis Orton,

WMD in Iraq : Evidence and implications[Online],2003, Available from:

<http://wmd.ceip.matrixgroup.net/iraq3fulltext.pdf> [2004, January 28]

²¹ Michael T. Glennon, “Why the security council failed,” *Foreign Affairs* 82 (May-June, 2003): 17.

ความร่วมมือก็จะส่งผลให้อิรักได้รับ “ผลสืบเนื่องอันร้ายแรง” (serious consequence) จากมตินี้ ในที่สุดอิรักได้เปิดประเทศให้คณะผู้ตรวจสอบอาวุธแห่งสหประชาชาติเข้าไปโดยไม่มีเงื่อนไข ใดๆก็ตาม ยังไม่ทันที่คณะผู้ตรวจสอบอาวุธแห่งสหประชาชาติจะปฏิบัติหน้าที่ของตนสิ้นสุด ตามเงื่อนไขเวลา สหรัฐฯ ร่วมกับพันธมิตรอังกฤษก็ชิงปฏิบัติการโจมตีอิรักเสียก่อน เมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 2003 โดยอ้างว่าอิรักมิได้ให้ความร่วมมืออย่างจริงจังต่อการตรวจสอบอาวุธ ซึ่งสมควรได้รับผลสืบเนื่องอันร้ายแรงตามที่ระบุเอาไว้ในมติ 1441²² การดำเนินการของสหรัฐฯและอังกฤษเป็นไปท่ามกลางกระแสคัดค้านอย่างรุนแรงจากสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคง อัน ได้แก่ ฝรั่งเศส รัสเซีย จีน รวมทั้งเยอรมัน สมาชิกไม่ถาวรคณะมนตรีความมั่นคง โดยเห็นว่าควร ให้เวลาแก่ UNMOVIC และ IAEA* ในการตรวจสอบอาวุธจนกระทั่งได้นำเสนอรายงานขั้นสุดท้าย ต่อคณะมนตรีความมั่นคงเสียก่อน และคณะมนตรีความมั่นคงเท่านั้นเป็นองค์กรที่มีอำนาจตัดสิน ว่าควรปฏิบัติต่ออิรักอย่างไรต่อไป²³ ท่ามกลางกระแสคัดค้านของนานาประเทศซึ่งดำเนินไป อย่างเข้มข้น ดูเหมือนว่าสหรัฐฯ จะไม่สนใจต่อคำทักท้วงใดๆ ทั้งสิ้น จุดยืนของสหรัฐฯ ณ เวลานั้น ไม่แตกต่างจากวันแรกที่สหรัฐฯ ได้เสนอเรื่องนี้เข้าสู่การพิจารณาของสมัชชาและคณะมนตรีความ มั่นคง ดังคำกล่าวของบุชที่ว่า “เราจะดำเนินการร่วมกับสหประชาชาติในมติเท่าที่จำเป็น....และ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากสหประชาชาติ สหรัฐฯ ก็พร้อมที่จะดำเนินการโดยลำพัง”²⁴

อันที่จริง กฎเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลัง (the use of force) ระหว่างประเทศได้ถูกบรรจุอยู่ในกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 2 (4) ซึ่งได้ระบุนำมิให้รัฐใช้กำลังในการทำลายเอกราชและ บูรณภาพทางดินแดนของรัฐอื่น แต่มีข้อยกเว้น 2 กรณี คือ 1) การใช้กำลังตามอำนาจของคณะ มนตรีความมั่นคงเพื่อคงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎบัตร หมวดที่ 7 และ 2) การใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองของรัฐ (self-defense) ภายใต้บทบัญญัติ มาตรา 51 ของกฎบัตร สำหรับการโจมตีก่อนที่เรียกว่า “Preemptive Action” นั้นถือได้ว่าเป็น

²² ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู, อิรัก: วิกฤติการณ์ถาวร? (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, 2546), หน้า 154-160.

* UNMOVIC ได้แก่ คณะกรรมการติดตาม พิสูจน์ และตรวจสอบแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission) ตั้งขึ้นโดยมติของคณะมนตรีความมั่นคงที่ 1284/1999 เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1999 โดยกำหนดว่า UNMOVIC จะเป็นองค์กรแทนที่คณะกรรมการ พิเศษแห่งสหประชาชาติ (United Nations Special Commission--UNSCOM) ซึ่งมีอำนาจตรวจสอบ พิสูจน์ และปลด WMD ของอิรักรวมทั้งจรวดที่มีพิสัยไกลกว่า 150 กิโลเมตร สำหรับ IAEA คือ หน่วยงานพลังงาน ปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency) ทำหน้าที่ร่วมกับ UNMOVIC

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

²⁴ Michael T. Glennon, “Why the security council failed,” p. 17.

รูปแบบหนึ่งของการใช้กำลังเพื่อป้องกันตัวเองตามมาตรา 51²⁵ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า จะต้องมีหลักฐานชัดเจนซึ่งยืนยันได้ว่าภัยคุกคามที่ทำให้จำเป็นต้องกระทำ Preemptive Action นั้นเป็นภัยคุกคามที่ “ใกล้จะเกิดขึ้น” (imminent) จริง²⁶ ในกรณีการโจมตีอัฟกานิสถานเมื่อต้นเดือนตุลาคม ค.ศ. 2001 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ให้การรับรองว่าเป็นการป้องกันตัวเอง (self-defense) ตามมาตรา 51 แห่งกฎบัตร²⁷ เนื่องจากอัฟกานิสถานเป็นแหล่งพักพิงและให้การสนับสนุนกลุ่มอัล ไคดาผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับที่เคยโจมตีสหรัฐฯ ในอดีต* ตลอดจนมีแผนการที่จะดำเนินการในลักษณะเดียวกันอีกในอนาคต²⁸ อย่างไรก็ดี สำหรับการโจมตีอิรักในกรณีล่าสุดแล้ว นอกจากจะไม่ผ่านความเห็นชอบของคณะมนตรีความมั่นคงฯ สหรัฐฯ ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าอิรักได้ให้การสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายและมี WMD ไว้ในความครอบครอง และแม้ว่าอิรักมีอาวุธดังกล่าวไว้ในครอบครองจริง พฤติกรรมของอิรักในทางกฎหมายระหว่างประเทศก็มิได้เป็นภัยคุกคามถึงขั้นที่เรียกว่าใกล้จะเกิดขึ้น²⁹ ไม่ว่าสหรัฐฯ จะมีเหตุผลหรือข้ออ้างใดๆก็ตาม ปฏิบัติการโจมตีก่อนอิรักของสหรัฐฯ ถือว่าเป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาในภาพรวม พฤติกรรมของสหรัฐฯ ที่ได้ประกาศและแสดงออกนับแต่หลังเหตุการณ์ 11 กันยายนเป็นต้นมานับว่ามีลักษณะแข็งกร้าวอย่างมาก ยุทธศาสตร์อันมีลักษณะโดดเด่นไม่ว่าจะเป็น “การโจมตีก่อน” “การจัดการแบบเอกภาคี” และ “การเสริมสร้างความ เป็นหนึ่งด้านการทหาร” ทำให้นักวิชาการบางท่านวิเคราะห์ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงหรือการ

²⁵ Mary Ellen O'Connell, *The myth of preemptive self-defense*[Online], 2002. Available from : <http://www.asil.org/taskforce/oconnell.pdf> [2004, January 27]

²⁶ Jeffrey Record, *The Bush doctrine and war with Iraq, Parameters*[Online], 2003, Available from: <http://carlisle-www.army.mil/usawc/paramcters/03spring/record.pdf>[2004, January 27]; กรณีที่ถือว่าใกล้จะเกิดขึ้นจริง ซึ่งรัฐสามารถใช้ “Preemption Action” ได้ตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น จะต้องมึลักษณะ “ทันทีทันใด รุนแรงมาก ซึ่งทำให้ไม่มีทางเลือกอื่นใดหรือไม่มีแม้เวลาที่จะพิจารณาหาหนทางอื่นใด” ในกรณีที่มิใช่เข้าข่ายนี้จะถือว่าละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งเรียกอีกอย่างว่า “Preventive Action” (Ibid.)

²⁷ Mary Ellen O'Connell, *The myth of preemptive self-defense*.

* มีหลักฐานยืนยันว่ากลุ่มอัล ไคดาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังลอบโจมตีผลประโยชน์สหรัฐฯ ที่สำคัญ เช่น การวางระเบิดอาคารเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ในปี ค.ศ.1993, การถล่มสถานทูตสหรัฐฯ ในเคนยาและแทนซาเนีย ปี ค.ศ. 1998 และการโจมตีเรือยูเอสเอส โคล (USS Cole) ที่เยเมน ปี ค.ศ. 2000

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

ปฏิวัติ (revolution) ครั้งยิ่งใหญ่ในนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ³⁰ ขณะที่หลายท่านมองว่าทำที่ดังกล่าวของสหรัฐฯ กำลังมีแนวโน้มไปสู่การขยาย “จักรวรรดินิยม” (imperialism) ครั้งใหม่ นักวิชาการบางท่านตั้งข้อสังเกตว่าการที่สหรัฐฯ ยืนยันถึงความชอบธรรมในการดำเนินยุทธศาสตร์โจมตีก่อนของตัวเอง ในขณะที่หลักการนี้เป็นสิ่งที่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศนั้น ย่อมเท่ากับเป็นความพยายามของมหาอำนาจในการสร้างบรรทัดฐานใหม่แก่ระเบียบระหว่างประเทศ ตามตรรกะนี้หมายความว่าอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ของรัฐจะมีได้ถูกกำหนดโดยกฎหมายระหว่างประเทศอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หากสหรัฐฯ เห็นว่าประเทศใดก็ตามมีแนวโน้มเป็นภัยคุกคาม ให้การสนับสนุนการก่อการร้าย หรือไม่ สามารถควบคุมบุคคลอันเป็นภัยคุกคามต่อสหรัฐฯ สหรัฐฯ ก็มีสิทธิอันชอบธรรมเข้าไปแทรกแซง (intervention) หรือโจมตีก่อนได้³¹ พฤติกรรมดังกล่าวของสหรัฐฯ ย่อมมีลักษณะไม่ต่างจากญี่ปุ่นประเทศจักรวรรดินิยมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งได้ใช้ยุทธวิธีเดียวกันในการโจมตีอ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ของสหรัฐฯ เมื่อปี ค.ศ. 1941³² และไม่น่าแปลกใจที่หลายคนมองว่าประธานาธิบดีจอร์จดับเบิลยู บุชเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพยิ่งกว่าซัดดัม ฮุสเซน (Saddam Hussein) ผู้นำของอิรักเสียอีก³³

ในฐานะที่สหรัฐฯ ได้ชื่อว่าเป็นมหาอำนาจสูงสุดของโลกปัจจุบัน พฤติกรรมข้างต้นของสหรัฐฯ ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนอกจากจะก่อให้เกิดสภาวะตึงเครียดและหวาดระแวงในหมู่ประชาคมโลกจากการที่ประเทศใดประเทศหนึ่งอาจเป็นเป้าหมายการโจมตีของสหรัฐฯ รายต่อไปแล้ว นักวิชาการหลายคนยังตั้งข้อสังเกตว่าการดำเนินยุทธศาสตร์โจมตีก่อนของสหรัฐฯ อาจเป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่อันนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบ (imitation) ของประเทศต่างๆ ในกรณีนี้หมายความว่า รัสเซียอาจเห็นว่ามันเองมีความชอบธรรมเพียงพอในการเข้าแทรกแซงจอร์เจียเพื่อปราบปรามขบวนการร้ายและกบฏแบ่งแยกดินแดนในพื้นที่ดังกล่าว อินเดียมองว่าใช้วิธีนี้ในการโจมตีปากีสถานโดยอ้างว่า

³⁰ Ivo H. Daalder and James M. Lindsay, *America unbound: The Bush revolution in foreign policy* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2003), pp. 1-34.; The Stanley Foundation, *Strategies for US national security* [online], 2003, Available from: <http://reports.stanleyfoundation.org/SNS03.pdf> [2004, February 5]

³¹ G. John Ikenberry, "America's imperial ambition," p. 52.

³² Noam Chomsky, *Hegemony or survival : America's quest for global dominance* (London: Penguin, 2003), p. 12.

³³ Ibid., p.13.

ปากีสถานเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงของตน หรือจีนอาจใช้กำลังบังคับเพื่อหยุดยั้งแผนการแยกตัวเป็นอิสระของไต้หวัน³⁴ ลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลเป็นการทำลายระเบียบระหว่างประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ท่าทีที่แข็งกร้าวโดยเฉพาะการใช้สมรรถนะความเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของสหรัฐฯ ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ นับตั้งแต่วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เป็นต้นมาโดยมิได้คำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมของกฎระเบียบใดๆ ทั้งสิ้นจึงก่อให้เกิดคำถามใหญ่ในหมู่นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่า *เป็นที่ยอมรบกวนกันโดยทั่วไปแล้วหรือว่า ในขณะนี้โลกตกอยู่ภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยมอเมริกัน? และ สหรัฐฯ มีความมุ่งหมายอื่นใดหรือไม่นอกเหนือจากความพยายามป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย?* วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นความพยายามเพื่อให้ความกระจ่างต่อประเด็นเหล่านี้อย่างเป็นระบบและชัดเจน

สมมุติฐาน

“จักรวรรดินิยม” เป็นลักษณะที่ต่อเนื่องในนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของสหรัฐฯ ในช่วงหลังวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ไม่ว่าจะเป็นการอาศัยวิถีโจมตีก่อน การดำเนินการแบบเอกภาคี และการเสริมสร้างขีดความสามารถหรือความเป็นหนึ่งด้านการทหารภายใต้ “หลักการบุช” มีลักษณะเป็นการ “สืบทอด” และ “ขยาย” แบบแผนข้างต้น (จักรวรรดินิยม) ที่ดำเนินมาก่อนหน้านี้ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งสถานะความเป็นมหาอำนาจสูงสุดของสหรัฐฯ เน้นการทำลายของประเทศใดๆ หรือเรียกว่า “การครอบครองความเป็นเจ้า”

กรอบความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่มาของนโยบายด้านความมั่นคงของสหรัฐฯ หลังเหตุการณ์ 9/11 อาศัยกรอบความคิดเพื่อการวิเคราะห์ในเรื่อง “จักรวรรดินิยม” (Empire or Imperialism)

โดยทั่วไปแล้ว “จักรวรรดินิยม” ได้แก่นโยบายของรัฐมหาอำนาจใดๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อยึดครอง (conquering) หรือควบคุม (controlling) ประชาชนหรือดินแดนของรัฐอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ต่างๆ จากรัฐและประชาชนซึ่งไม่สามารถปกป้องตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็อำนาจ (power) ความมั่นคง (security) เกียรติภูมิ (prestige) ความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ (strategic advantage) แรงงานราคาถูก (cheap labour) ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) หรือการ

³⁴ Jeffrey Record, The Bush doctrine and war with Iraq.

เข้าถึงตลาดใหม่ๆ (access to new market) ทั้งนี้ประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นจักรวรรดินิยม (imperial state) มีวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ดังกล่าว สำหรับวิธีที่คุ้นเคยกันโดยทั่วไปคือ การยึดครอง (conquest) หรือการครอบครอง (occupation) ซึ่งมักเป็นไปโดยใช้กำลัง วิธีของประเทศจักรวรรดินิยมยังรวมไปถึงการควบคุมหรือปกครองผ่านผู้แทนของตน รวมทั้งการครอบงำทางตลาด (market domination) อันเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่งของประเทศจักรวรรดินิยม³⁵

ในอดีต มีรัฐจำนวนมากที่เข้าข่ายว่าเป็นจักรวรรดินิยม เริ่มตั้งแต่อียิปต์ (Egyptians) อัสซีเรีย (Assyrians) โรมัน (Roman) มองโกล (Mongols) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 15 ถือเป็นจุดเริ่มต้นจักรวรรดินิยมของรัฐสมัยใหม่ ประเทศจักรวรรดินิยมในช่วงเริ่มต้นนี้ได้แก่ประเทศมหาอำนาจในยุโรปทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นสเปน โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลแลนด์ จักรวรรดินิยมยุคที่สองเริ่มต้นขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 18 จนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศจักรวรรดินิยมในช่วงนี้ประกอบด้วยอังกฤษ ตามด้วยสหรัฐฯ และเยอรมนี การขยายจักรวรรดินิยมในยุคที่ผ่านมานั้นส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะเป็นการ “ควบคุมโดยตรง” โดยเฉพาะการผนวกดินแดนของรัฐอื่นมาเป็นส่วนหนึ่งของตน ลักษณะดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อแนวคิดของนักคิดทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจำนวนมาก โดยมักเห็นว่าจักรวรรดินิยมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการควบคุมโดยตรงทั้งนโยบายภายในและภายนอกจากประเทศมหาอำนาจเท่านั้น ดังเช่นที่โดมินิค ลีเวน (Dominic Lieven) กล่าวว่า “มหาอำนาจใดๆที่จะจัดว่าเป็นจักรวรรดินิยมได้จะต้องมีอำนาจเหนือพื้นที่ปกครองโดยตรง”³⁶ ฟิลิป เซลิคอฟ (Philip Zelikow) กล่าวในทำนองเดียวกัน “ประเทศจักรวรรดินิยมที่แท้จริง...หมายถึงการควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดโดยตรงเหนือกลุ่มคนและโดยใช้อำนาจทางการทหาร การควบคุมโดยตรงเหนือกิจกรรมด้านการศาลรวมถึงกิจกรรมที่ครอบคลุมความหมายที่ว่านี้ การควบคุมเกี่ยวกับการซื้อขายข้อกำหนดทางการค้าและการอนุญาตให้มีการค้าขาย รวมถึงการจำกัดความต้องการและอำนาจของผู้ปกครอง ในโลกยุคใหม่และพหุนิยมแห่งยุคศตวรรษที่ 21 สหรัฐฯ มิได้มีลักษณะเหล่านี้หรือมีความพยายามจะแสวงหาสิ่งเหล่านี้...หยุดพูดถึงจักรวรรดินิยมอเมริกันกันเถอะ เพราะไม่มีลักษณะที่กล่าวนี้เลย”³⁷ เช่นเดียวกับไมเคิล ดอยล์ (Michael W. Doyle) ซึ่งแม้เขาจะแบ่ง

³⁵ Martin Griffiths and Terry O'Callaghan, *International relations: The key concept* (London: Routledge, 2002), p. 152.

³⁶ Dominic Lieven, *The concept of empire, Fathom: the source for online learning*[Online], 2003, Available from: <http://www.fathom.com/feature/122086>[2004, January 28]

³⁷ Philip Zelikow, “The transformation of national security: Five redefinitions,” *The National Interest* No. 71 (Spring 2003): 18-19.

จักรวรรดินิยมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ “จักรวรรดินิยมที่เป็นทางการ” (formal empire) ได้แก่ การที่รัฐศูนย์กลางผนวกดินแดนของรัฐอื่นๆ มาไว้ในความครอบครองแล้วปกครองโดยผ่านตัวแทนของประเทศศูนย์กลางหรือโดยร่วมกับชนชั้นนำของรัฐที่ถูกปกครอง และ “จักรวรรดินิยมที่ไม่เป็นทางการ” (informal empire) หมายถึง การควบคุมของรัฐศูนย์กลางต่อรัฐอื่นโดยผ่านชนชั้นนำของรัฐนั้น ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกราชในทางนิตินัยแต่ในทางพฤตินัยแล้วรัฐนั้นยังคงขึ้นกับรัฐศูนย์กลางในทางการเมือง³⁸ กระนั้นก็ตาม คำนิยามเกี่ยวกับความเป็นจักรวรรดินิยมของดอยล์ยังคงมีขอบเขตที่แคบอยู่ดี เนื่องจาก “จักรวรรดินิยม” ในทรรศนะของเขา รัฐภายใต้จักรวรรดินิยมยังคงต้องถูกควบคุมทั้งนโยบายภายในและต่างประเทศอย่างเคร่งครัด

แม้ว่านักวิชาการทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้การยึดถือคำจำกัดความของจักรวรรดินิยมในลักษณะ “แคบ” (narrow) เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้กีดกันนักคิดอีกหลายคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไป ในมุมมองของนักคิดฝ่ายหลังนี้จักรวรรดินิยมไม่จำเป็นต้องเป็นการควบคุม “โดยตรง” (direct rule) เสมอไป แต่อาจเกิดขึ้นได้จากการควบคุม “โดยอ้อม” (indirect rule) ในความคิดคล้ายๆ กับดอยล์แต่มีคำจำกัดความที่กว้างขึ้น อเล็กซานเดอร์ มอยท์ (Alexander J. Moytl) ได้แบ่งลักษณะจักรวรรดินิยมออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ จักรวรรดินิยมที่ “เป็นทางการ” และ “ไม่เป็นทางการ” โดยมอยท์อธิบายจักรวรรดินิยมที่เป็นทางการว่า ประเทศจักรวรรดินิยมเป็นผู้กำหนดทั้งนโยบายภายในและต่างประเทศของประเทศอื่น ส่วนจักรวรรดินิยมแบบไม่เป็นทางการ ประเทศศูนย์กลางเป็นผู้ “กำหนด” (determine) นโยบายต่างประเทศของประเทศภายใต้จักรวรรดินิยม แต่มีเฉพาะแค่ “อิทธิพล” (influence) (มิใช่การควบคุม) ต่อกิจการภายในของประเทศนั้นเท่านั้น³⁹ มอยท์ยังได้กล่าวอีกด้วยว่าจักรวรรดินิยมอาจเพียงหมายถึงการมี “อิทธิพลเหนือ” (dominate) รัฐอื่นโดยไม่จำเป็นต้อง “ควบคุม” (control) “เนื่องจากจักรวรรดินิยมที่เราสนใจอยู่ภายในขอบเขตการเมือง ชนที่มีชีวาพื้นเมือง (ประเทศจักรวรรดินิยม) จะต้องแสดงออกถึงการมีอำนาจเหนือทางการเมืองเป็นอย่างต่ำ”⁴⁰ คำอธิบายของมอยท์สอดคล้องกับจอห์น แกแล็กเซอร์ (John Gallagher) และโรนัลด์ โรบินสัน (Ronald Robinson) โดยในบทความของพวกเขาที่มีชื่อว่า “The Imperialism of Free Trade” ในปี ค.ศ. 1953 ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการขยายจักรวรรดินิยมของประเทศต่างๆ โดยอาศัยกองเรือและพลังอำนาจทางการเงิน

³⁸ Ivan Eland, *The empire has no clothes: U.S. foreign policy exposed*(Oakland: The Independent Institute, 2004), pp. 23-24.

³⁹ Alexander J. Moytl, *Revolutions, nations, empires*(New York: Columbia University Press, 1999), p. 128.

⁴⁰ Ibid., p. 118.

เข้าเปิดตลาดการค้ากับประเทศต่างๆ⁴¹ (อันมีลักษณะที่แตกต่างจากการขยายจักรวรรดินิยมของประเทศในอดีตที่เน้นรูปแบบขยายดินแดนเป็นหลัก) ในขณะที่เฟรดเดอริก ลูการ์ด (Frederick Lugard) ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของพื้นที่ต่างๆ ในเอเชียและแอฟริกาที่อยู่ภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยมอังกฤษโดยมีทั้งลักษณะถูกควบคุมโดยตรงและโดยอ้อม สำหรับผู้ที่มีความคิดเห็นต่อแนวคิดจักรวรรดินิยมในความหมายที่กว้างขึ้นไปอีกได้แก่ กิเยอร์ ลันเดสตาต (Gier Lundestad) โดยเขากล่าวว่า “จักรวรรดินิยมหมายถึงระบบลำดับชั้นในความสัมพันธ์ทางการเมือง (*hierarchical system of political relationships*) เท่านั้น โดยมีมหาอำนาจหนึ่งประเทศซึ่งมีความเข้มแข็งกว่าประเทศอื่นๆ เท่านั้น”⁴² ตามคำอธิบายของลันเดสตาตนี้ กล่าวได้ว่าประเทศอภิมหาอำนาจใดๆ ในระบบโลกยุคปัจจุบันก็อาจถือได้ว่าเป็นจักรวรรดินิยมทั้งสิ้น

แนวคิดเจ้ามหาอำนาจ (Hegemony) และจักรวรรดินิยม (Empire)

อีกแนวคิดหนึ่งที่มีขอบเขตความหมายใกล้เคียงกับแนวคิดจักรวรรดินิยมได้แก่ “แนวคิดเจ้ามหาอำนาจ” “Hegemony” เป็นคำที่มีต้นกำเนิดจากภาษากรีก ในความหมายดั้งเดิม คำนี้ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเอเธน (Athens) กับรัฐต่างๆ ของกรีก (Greek city-states) ที่รวมตัวกันเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมเปอร์เซีย (Persian Empire) ภายใต้การรวมตัวกันนี้เอเธนมีฐานะเป็นผู้นำสูงสุด (Hegemon) แต่มิได้มีอำนาจควบคุมเหนือรัฐอื่นๆ⁴³ ในความหมายที่แตกต่างออกไป นักวิเคราะห์ทฤษฎีระบบ (world-system theory) ได้ให้คำนิยาม Hegemony ที่มีเพียงเป็นแค่ “ผู้นำ” (leadership) เท่านั้น วอลเลอริสไตน์ (Wallerstein) เจ้าทฤษฎีนี้กล่าวว่า “ประเทศเจ้ามหาอำนาจหมายถึง รัฐใดๆ ที่สามารถเป็นผู้กำหนดบังคับใช้กฎเกณฑ์ต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศได้ ซึ่งได้ก่อให้เกิดระเบียบทางการเมืองใหม่ในลักษณะชั่วคราวขึ้น” และระเบียบนี้เองที่ “เอื้อประโยชน์พิเศษต่อธุรกิจต่างๆ ที่อยู่ภายในหรือที่ได้รับการปกป้องจากระเบียบดังกล่าว ประโยชน์ที่ได้รับนี้มิได้เป็นไปตาม ‘ระบบตลาด’ แต่เป็นผลจากการ ‘บีบบังคับ’”⁴⁴ ตามคำอธิบายของวอลเลอริสไตน์นี้ แม้เขาได้สื่อความหมายของ Hegemony ที่อ่อนกว่า Empire โดยทั่วไป แต่ก็

⁴¹ John Gallagher and Ronald Robinson, “The Imperialism of free trade,” *Economic History Review* 6 (1953): 1-15.

⁴² Geir Lundestad, *The American empire* (Oslo: Norwegian University Press, 1990), p. 37.

⁴³ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire* (London: Penguin Books, 2005), p. 9.

⁴⁴ Immanuel Wallerstein, “Three hegemonies,” in *Two hegemonic: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, eds. Patrick Karl O'Brien and Armand Clesse (Aldershot: Burlington, Vt., 2002), p. 357.

ได้ให้คำจำกัดความของ Hegemony ที่แคบลงจนมีลักษณะไม่แตกต่างไปจาก Empire ในขอบเขตความหมายกว้างแต่อย่างใด

สำหรับความหมายที่แคบยิ่งไปกว่านั้นได้แก่ คำอธิบายของชาร์ลส์ คินเดิลเบอร์เกอร์ (Charles Kindleberger) และโรเบิร์ต กิลปิน (Robert Gilpin) โดยทั้งสองได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของประเทศเจ้ามหาอำนาจที่ทำหน้าที่เป็นผู้สร้างและรักษาระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ คำอธิบายนี้เป็นที่รู้จักกันดีในเวลาต่อมาคือ “ทฤษฎีเสถียรภาพของระบบที่ได้รับการค้ำจุนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจ” (Hegemonic Stability Theory) คินเดิลเบอร์เกอร์กล่าวว่ารระบบเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 อยู่ภายใต้การนำของอังกฤษ ในฐานะผู้นำอังกฤษมีบทบาทที่สำคัญคือ การเป็นผู้แจกจ่าย “สินค้าสาธารณะ” (public goods) ให้กับระบบ อาทิ การให้กู้ยืมและการรักษาระบบตลาดเสรีในต่างประเทศ เมื่อเกิดภาวะสินค้าราคาตกต่ำซึ่งเริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1927 และการขาดสภาพคล่องในช่วงเวลาเดียวกัน อังกฤษที่กำลังอ่อนแอในขณะนั้นไม่สามารถทำหน้าที่รักษาระบบตลาดเสรีและให้กู้กับต่างประเทศได้ ในขณะเดียวกันสหรัฐฯ ซึ่งได้กลายมาเป็นมหาอำนาจที่เข้มแข็งแต่กลับเพิกเฉย ไม่ทำหน้าที่ของประเทศเจ้ามหาอำนาจในการรักษาระบบ จึงได้ทำให้ระบบขณะนั้นมีอันต้องล่มสลายลง⁴⁵ เช่นเดียวกับคินเดิลเบอร์เกอร์ กิลปินได้อธิบายบทบาทของประเทศเจ้ามหาอำนาจ (โดยเฉพาะสหรัฐฯ) ในการทำหน้าที่สร้างและบังคับใช้กฎเกณฑ์ในระบบเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ โดยเขากล่าวว่า การก้าวขึ้นมาของประเทศเจ้ามหาอำนาจ “ได้สร้างความกระจ่างว่ารัฐใดเป็นผู้ควบคุมระบบ และแนวคิดและค่านิยมใดที่จะได้รับการยึดถือ ซึ่งเป็นตัวกำหนดคุณค่าและลักษณะแห่งยุค”⁴⁶ นอกจากนั้น กิลปินได้อธิบายถึงความเสื่อมของอังกฤษอันเป็นผลจากค่าใช้จ่ายต่างๆ โดยเฉพาะการลงทุนในต่างประเทศที่มากเกินไปซึ่งนำมาสู่หายนะทางเศรษฐกิจของประเทศ สำหรับสหรัฐฯเองในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ก็กำลังดำเนินตามรอยอังกฤษซึ่งยอม

* สินค้าสาธารณะที่อังกฤษได้แจกจ่ายให้กับระบบระหว่างประเทศในช่วงศตวรรษที่ 19 ประกอบด้วย 3 ชนิดใหญ่ๆ คือ 1) รักษาดุลอำนาจในหมู่ประเทศมหาอำนาจยุโรป 2) ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเปิดระหว่างประเทศ และ 3) อำนวยความสะดวกในพื้นที่หรือบริเวณที่ใช้ร่วมกัน เช่น การปกป้องเสรีทางทะเล ปราบปรามโจรสลัด เป็นต้น (Joseph S. Nye, *The paradox of American power: Why the world's only superpower can't go it alone*(Oxford: Oxford University Press, 2002), p. 144.)

⁴⁵ Charles P. Kindleberger, *The World in depression, 1929-39*(Berkeley: University of California Press, 1973)

⁴⁶ Robert Gilpin, *War and change in world politics*(New York: Cambridge University Press, 1981), p. 203.

ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบระหว่างประเทศด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ในขณะที่คินเดิลเบอร์เกอร์และกิลปินมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับบทบาทของเจ้ามหาอำนาจที่มีต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ แต่ลักษณะที่สองเห็นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงก็คือวิธีการใช้อำนาจของประเทศเจ้ามหาอำนาจ ทั้งนี้คินเดิลเบอร์เกอร์มองว่าการใช้อำนาจของเจ้ามหาอำนาจมีลักษณะ “อ่อนโยน” (benign) โดยเป็นผู้นำในการแจกจ่ายสินค้าสาธารณะให้แก่ระบบและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศต่างๆ ร่วมกันในระยะยาว ขณะที่กิลปินไม่ได้ปฏิเสธการทำหน้าที่เป็นผู้แจกจ่ายสินค้าสาธารณะของประเทศเจ้ามหาอำนาจ แต่เห็นว่าการแสดงบทบาทดังกล่าวตั้งอยู่บนผลประโยชน์ของประเทศเจ้ามหาอำนาจเป็นหลัก และการดำเนินการของประเทศเจ้ามหาอำนาจมีลักษณะ “บีบบังคับ” (coercion) นอกเหนือไปจากการการใช้วิธีโน้มน้าวชักจูงแบบธรรมดา

จากคำอธิบายของคินเดิลเบอร์เกอร์และกิลปินนี้ ทำให้ดูเหมือนว่าบทบาทประเทศเจ้ามหาอำนาจมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเป็นผู้แจกจ่ายสินค้าสาธารณะให้แก่ระบบ ในขณะที่เดียวกัน การคงอยู่หรือความเสื่อม (decline) ของประเทศเจ้ามหาอำนาจย่อมส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบระหว่างประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง กระนั้นตาม ต้องไม่ลืมว่าการที่ประเทศเจ้ามหาอำนาจเป็นผู้สร้างและบังคับใช้กฎเกณฑ์ภายในระบบ ย่อมหมายความว่าประเทศต่างๆ ที่มีฐานะต่ำกว่าล้วนอยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศเจ้ามหาอำนาจทั้งสิ้น แม้จะมีได้เป็นไปโดยตรงก็ตาม โดยประเทศเจ้ามหาอำนาจได้อาศัยวิธีการต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงการใช้กำลังเพื่อบีบบังคับและชักจูงให้ประเทศบริวารปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตนเองเป็นผู้กำหนดขึ้น นอกจากนี้ ในความเป็นจริง มิได้มีหลักประกันใดๆ ว่าเจ้ามหาอำนาจจะยินยอมรับภาระเป็นผู้อำนวยความสะดวกสินค้าสาธารณะตลอดไป คำถามที่น่าสนใจก็คือ หากมีประเทศหนึ่งประเทศใดได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีที่สหรัฐฯ เป็นผู้ให้การสนับสนุนและได้ก้าวขึ้นมีสถานะใกล้เคียงหรือทัดเทียมกับสหรัฐฯ สหรัฐฯ ยังจะคงยินดียึดถือข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ อย่างเคร่งครัดต่อไปหรือไม่?

กล่าวโดยสรุป ในความหมายแบบกว้าง Hegemony ก็คือรูปแบบหนึ่งของ Empire นั่นเอง ส่วน “สินค้าสาธารณะ” คือประโยชน์ที่ประเทศต่างๆ ได้รับร่วมกันจากการสร้างหรือขยาย Empire ในรูปแบบนี้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นลักษณะถาวรในระบบระหว่างประเทศ แต่ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถบวกกับ “ความเต็มใจ” (willingness) ของประเทศเจ้ามหาอำนาจที่จะรับภาระนี้

สหรัฐอเมริกากับความเป็นจักรวรรดินิยม

ในขณะที่ประเทศมหาอำนาจในอดีตทั้งหลายต่างได้รับการกล่าวขานว่าเป็นจักรวรรดินิยม แต่สำหรับสหรัฐฯ ผู้บริหารในรัฐบาลและประชาชนชาวอเมริกันส่วนใหญ่ต่างก็ปฏิเสธถึงลักษณะ

ดังกล่าวนี้ ในแวดวงวิชาการอันเกี่ยวข้องกับนโยบายนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ก็เช่นกัน ข้อเขียนที่วิพากษ์ถึงความเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ในอดีตนั้นว่ามีอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบการศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ แขนงอื่นๆ ดังที่วิลเลียม แอปเปิลแมน วิลเลียมส์ (William Appleman Williams) บุคคลแรกๆ ที่กล่าวถึงความเป็นประเทศจักรวรรดินิยมอย่างเปิดเผย เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “จักรวรรดินิยมอเมริกันไม่มีอยู่ในเนื้อหาประวัติศาสตร์ของสหรัฐฯ”⁴⁷

ข้อโต้แย้งและการศึกษาเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมอเมริกันภายในสหรัฐฯ เพิ่งมาเริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงทศวรรษที่ 1960 แม้ว่าการขยายบทบาทและอิทธิพลเข้าไปในภูมิภาคต่างๆ ของสหรัฐฯ ได้ดำเนินมาก่อนหน้านี้เป็นเวลานานแล้วก็ตาม การวิพากษ์ถึงความเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ในช่วงนี้ปรากฏในหมู่นักนิยามฝ่ายซ้าย (Left) ที่เรียกตัวเองว่า “นักคิดปรับปรุงใหม่” (Revisionists) ประกอบด้วยบุคคลสำคัญ อาทิ วิลเลียม แอปเปิลแมน วิลเลียมส์, แมกซ์ เลอร์เนอร์ (Max Lerner), เกเบรียล (Gabriel) และ จอยส์ โคลโค (Joyce Kolko) พวกเขาได้ชี้ให้เห็นว่า จักรวรรดินิยมอเมริกันเริ่มต้นขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการค้าข้ามน่านน้ำทะเลเข้าไปยังหมู่เกาะและภูมิภาคต่างๆ (oversea expansion) รูปแบบการขยายบทบาทของสหรัฐฯ ดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันดีในนาม “จักรวรรดินิยมที่ไม่เป็นทางการ” (informal empire) อันเป็นผลจากแรงผลักดันของกลุ่มผลประโยชน์ภายในประเทศ ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจ พ่อค้า และประชาชนในภาคต่างๆ

นักวิพากษ์จักรวรรดินิยมอเมริกันในช่วงนี้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะนักคิดฝ่ายซ้ายเท่านั้น แต่รวมถึงนักคิดคนอื่นๆ นอกสังกัด อย่างเช่น กอร์ วิดอล (Gore Vidal) ผู้ให้ความเห็นว่า “ไศกนาฏกรรมของอาณาจักรโรมันกำลังจะเกิดขึ้นซ้ำอีกครั้ง...อันมีสาเหตุจากประเด็นด้านความมั่นคงแห่งชาติที่ถูกครอบงำโดยกลุ่มชนชั้นนำ”⁴⁸ เช่นเดียวกับแพต บิวแคนัน (Pat Buchanan) นักนิยามลัทธิอยู่โดดเดี่ยว (Isolationist) กล่าววิพากษ์วิจารณ์กลุ่มผู้สนับสนุนการเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกภายนอก (Internationalist) ว่าเป็นผู้ละเมิดหลักการของผู้ก่อตั้งประเทศ (Founding Fathers) อันจะนำไปสู่ความวุ่นวายและความขัดแย้งกับประเทศโลกเก่า ในความเห็นของบิวแคนัน จักรวรรดิ

⁴⁷ William Appleman Williams, “The frontier thesis and American foreign policy,” *Pacific Historical Review* 24 (1955): 379.

⁴⁸ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire* (London: Penguin Books, 2005), p. 4.

นิยมอเมริกันมิได้มีรูปแบบคล้ายโรม แต่เหมือนกับอังกฤษ ลัทธิจักรวรรดินิยมที่สหรัฐฯ เคย ปฏิเสธก่อนหน้านี้⁴⁹

กระนั้นก็ตาม ข้อโต้แย้งถึงความเป็นประเทศจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ยังนับเป็น ความเห็นของคนส่วนน้อยเมื่อเทียบกับกระแสส่วนใหญ่ ในหมู่นักการเมือง ผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนทั่วไปแล้ว พวกเขามีความเชื่อเช่นเดียวกับชาร์ลส์ เบียด (Charles Beard) นัก ประวัติศาสตร์อเมริกันผู้กล่าวในปี ค.ศ. 1939 ว่า “อเมริกาไม่ใช่โรมหรืออังกฤษ แต่เป็นอเมริกา”⁵⁰ ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ยืนยันความคิดแบบเดียวกันนี้ในบันทึกช่วยจำ (memoirs) ของเขา “มหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่เพียงประเทศเดียวที่ปราศจากการแสดงความเป็น จักรวรรดินิยมเหนือประเทศเพื่อนบ้าน”⁵¹ ในขณะที่แซมมวล เบอร์กอร์ (Samuel R. Berger) นัก กำหนดนโยบายคนสำคัญในสมัยประธานาธิบดีคลินตันกล่าวว่า “เราเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ ประเทศแรกที่มีใช้ประเทศจักรวรรดินิยม” การปฏิเสธแนวคิดจักรวรรดินิยมอเมริกันมีอิทธิพลมาถึง สมัยประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ทั้งนี้ในระหว่างหาเสียงเลือกตั้งก่อนเข้ารับตำแหน่งผู้นำ แทนคลินตัน บุชได้กล่าวปราศรัยมีข้อความตอนหนึ่งว่า “อเมริกาไม่เคยเป็นจักรวรรดินิยม เรา อาจเป็นประเทศเพียงประเทศมหาอำนาจประเทศเดียวในประวัติศาสตร์ที่มีโอกาสแต่ก็ปฏิเสธสิ่งนี้ เราเลือกที่จะแสวงหาความยิ่งใหญ่มากกว่าอำนาจ และความยุติธรรมมากกว่าความรุ่งโรจน์”⁵² บุชกล่าวย้ำแนวคิดนี้อีกหลายครั้งในการกล่าวสุนทรพจน์ที่ต่างๆ ภายหลังจากเข้ารับตำแหน่ง ซึ่งรวม ไปถึงในกรณีที่สหรัฐฯ ใช้กำลังบุกอัฟกานิสถานและอิรักภายหลังวันที่ 11 กันยายนด้วย

ข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับประเด็นที่นักคิดฝ่ายหลังกล่าวปฏิเสธความมีอยู่ของจักรวรรดินิยม อเมริกันก็คือ พวกเขามีได้ไม่ยอมรับในเรื่องการขยายบทบาทและอิทธิพลเข้าไปยังประเทศและ ภูมิภาคต่างๆ ของสหรัฐฯ ในทางตรงกันข้ามหลายคนกล่าวสนับสนุนแนวคิดการขยายบทบาท ดังกล่าวของสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม พวกเขามีความเชื่อในอีกแง่มุมหนึ่ง กล่าวคือ การขยาย อิทธิพลของสหรัฐฯ เป็น “ภารกิจเชิงศีลธรรม” (moral mission) อันได้แก่ การเผยแพร่ “คุณธรรม และคุณค่าอันดีงาม” ของประเทศ เช่น เสรีภาพ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การค้าเสรี ไปสู่ชน

⁴⁹ Patrick J. Buchanan, *A republic, not an empire : reclaiming America's destiny*(Washington, D.C.: Regnery, 1999)

⁵⁰ Andrew Bacevich, *American empire: The realities and consequences of U.S. diplomacy*(Cambridge: Harvard University Press, 2002), p. 242.

⁵¹ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire*, p. 6.

⁵² George W. Bush, *A distinctly American internationalism*[Online], 1999, Available from: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm>[2004, July 16]

ชาติอื่น และบทบาทดังกล่าวของสหรัฐฯ ย่อมนำไปสู่การพัฒนาและสร้างเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศต่างๆ รวมทั้งก่อให้เกิดเสถียรภาพและสันติภาพต่อโลกโดยรวม ดังที่นักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวว่า “(อเมริกา) มิใช่รัฐจักรวรรดินิยมผู้มุ่งหมายเบียดเบียน แต่คำนึงถึงการเสริมสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาค ตลอดจนการปกป้องการค้าระหว่างประเทศมากกว่าการขยายอำนาจบนความทุกข์ของชาติอื่น”⁵³

แนวคิดจักรวรรดินิยมอเมริกันกลายเป็นความเห็นพ้องร่วมกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนภายหลังจากวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เมื่อสหรัฐฯ ได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ “โจมตีก่อน” โดยอาศัยกำลัง “ฝ่ายเดียว” ของตนเข้าจัดการกับขบวนการก่อการร้ายและรัฐอันธพาล และนำยุทธศาสตร์นี้ไปปฏิบัติด้วยการโจมตีอิรักเมื่อต้นปี ค.ศ. 2003 ความเห็นร่วมกันว่าสหรัฐฯ ได้แสดงออกถึงความเป็นจักรวรรดินิยมปรากฏในหมู่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้ต่อต้านอเมริกันนิยม (Anti-Americanism) ในฝรั่งเศสได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “สหรัฐฯ ได้ละทิ้งประเด็นอันละเอียดอ่อนระหว่างประเทศ และกำหนดบรรทัดฐานใหม่เพื่อครอบงำโลก” นักคิดอย่างชาร์ลส์ ไมเยอร์ (Charles Maier) ตั้งข้อสังเกตว่า “หากเป็นทศวรรษที่แล้ว (การกล่าวถึง) แนวคิดนี้คงจะก่อให้เกิดความขุ่นเคืองกับผู้สังเกตการณ์ชาวอเมริกันหลายคน แต่ตอนนี้ไม่แล้ว” เช่นเดียวกับโรนัลด์ ไรท์ (Ronald Wright) ได้กล่าวแสดงความประหลาดใจว่า “(น่าแปลกใจ) ที่เมื่อไม่นานมานี้เราไม่เชื่อว่ามิใช่จักรวรรดินิยม แต่แนวคิดนี้กลับกลายมาเป็นที่ยอมรับในแวดวงชาวอเมริกันบางกลุ่ม” สำหรับกลุ่มชาวอเมริกันที่ไรท์กล่าวถึงนี้มีอยู่หลายกลุ่ม แต่กลุ่มที่มีแนวคิดโดดเด่นรวมทั้งมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากในรัฐบาลบุชชุดปัจจุบันก็คือ “กลุ่มอนุรักษนิยมใหม่” (neo-conservative) โดยพวกเขาไม่เพียงกล่าวยอมรับความเป็นประเทศจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายนเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สนับสนุนสำคัญต่อท่าทีอันแข็งกร้าวนี้ของสหรัฐฯ ด้วย ไมเคิล ค็อกซ์ (Michael Cox) กล่าวถึงแนวคิดของกลุ่มคนเหล่านี้ไว้ว่า

“ในขณะที่ทศวรรษที่ 1960 แนวคิดนี้ (จักรวรรดินิยม) ปรากฏในหมู่ผู้นิยมฝ่ายซ้ายซึ่งยึดครองความคิดนี้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เมื่อไม่นานมานี้แนวคิดดังกล่าวกลายมาเป็นที่ยอมรับในหมู่นักอนุรักษนิยมฝ่ายขวา สิ่งทีกลุ่มคนเหล่านี้เสนอค่อนข้างน่าตกใจ นั่นคือ เราควรเริ่มต้นเรียกขานสิ่งต่างๆ ด้วยชื่อที่ถูกต้อง หยุดเสแสร้งทำเป็นว่าอเมริกาไม่ใช่จักรวรรดินิยม และยอมรับว่าโลกจะมีเสถียรภาพได้ สหรัฐฯ จะต้องแสดงบทบาทในลักษณะเดียวกับที่อังกฤษและ

⁵³ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire*, p. 8.

โรมันได้ทำเมื่อหลายศตวรรษที่แล้ว...ที่จริงแล้วเป็นเพราะว่าสหรัฐฯ ไม่ได้แสดงออกถึงบทบาทของตนอย่างเพียงพอในทศวรรษที่ 1990 นั่นเอง เหตุการณ์ 9/11 จึงได้เกิดขึ้น"⁵⁴

แม้ว่ากลุ่มอนุรักษนิยมใหม่ได้กล่าวยอมรับถึงลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกัน แต่มุมมองของพวกเขายังคงมีลักษณะไม่แตกต่างจากกลุ่มผู้ปฏิเสธแนวคิดนี้ ที่เห็นว่าบทบาทและอิทธิพลของสหรัฐฯ เหนือประเทศต่างๆ เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อโลกโดยรวม โรเบิร์ต คาเพลน (Robert Kaplan) หนึ่งในนักคิดคนสำคัญของกลุ่มนี้ กล่าวว่า "จักรวรรดิมีด้านที่เป็นบวก...ในบางที่บางทางเป็นรูปแบบที่ 'สุภาพอ่อนโยน' ที่สุด สหรัฐฯ เป็นผู้ให้ความหวังแก่การมีสันติภาพและเสถียรภาพ"⁵⁵ ขณะที่เซบาสเตียน มาลาบี (Sebastian Mallaby) คอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์ "Washington Post" และนักอนุรักษนิยมใหม่อีกคนหนึ่งให้ความเห็นเช่นเดียวกับคาเพลน "เพื่อปกป้องประเทศจากผู้ก่อการร้าย นักค้ายาข้ามชาติ และอาชญากรรมระหว่างประเทศอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้ร่มเงาของรัฐอ่อนแอ สหรัฐฯ ต้องยอมรับถึงความเป็นจักรวรรดินิยมที่โลเลของตนในระบบระหว่างประเทศขณะนี้ และหันมาใช้ลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่ (neo-imperialism) เพื่อจัดการรัฐอ่อนแอในประเทศโลกที่สาม"⁵⁶ ส่วนอีกคนคือ แมกซ์ บูธ (Max Boot) นักเขียนผู้มีอิทธิพลแห่งวารสาร "The Wall Street Journal" เขากล่าวย้ำว่า "เหตุการณ์โจมตีเมื่อวันที่ 11 กันยายนเป็นผลจากการที่สหรัฐฯ ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและมีความทะเยอทะยานอย่างเพียงพอหนทางแก้ไขก็คือ การขยายเป้าหมายของเรารวมทั้งลงมือให้ชัดเจนมากขึ้น นั่นคือ...(เป็น) จักรวรรดินิยม"⁵⁷

ในขณะที่การแสดงออกถึงความ เป็นประเทศจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายนเป็นความคิดเห็นของนักคิดส่วนใหญ่ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เสนอว่า

⁵⁴ Michael Cox, "Empire by denial: The strange case of the United States," *International Affairs* 81 (2005): 15-30.

⁵⁵ Doug Stokes, "The heart of empire?: Theorizing US empire in an era of transnational capitalism," *Third World Quarterly* 26 (2005): 219.

⁵⁶ Sebastian Mallaby, "The reluctant imperialist: terrorism, failed states, and the case for American empire," *Foreign Affairs* 81 (March / April 2002): 2-7.

⁵⁷ Max Boot, The case for American empire: the most realistic response to terrorism is for America to embrace its imperial role, *The Weekly Standard*[Online], 2002, Available from: <http://www.weeklystandard.com-content-public-articles-000-000-000-318qpvmc.asp>[2006, January 25]

จักรวรรดินิยมอเมริกันมิใช่เพิ่งเริ่มต้นแต่อย่างใด หากแต่เป็นรูปแบบหรือลักษณะที่เกิดขึ้นก่อนหน้าี่มาเป็นเวลานานแล้ว ด้วยเหตุผลดังจะอธิบายต่อไปนี้

จากการศึกษาแนวคิดของกลุ่มผู้ที่ไม่เชื่อหรือปฏิเสธความเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ พบว่า พวกเขาไม่ยอมรับแนวคิดนี้ด้วยเหตุผลสำคัญหลักๆ 3 ประการด้วยกัน คือ⁵⁸

- 1) สหรัฐฯ มิได้ควบคุมประเทศอื่นโดยตรง โดยเฉพาะการครอบครองดินแดน(territory) ของรัฐอื่น
- 2) หากสหรัฐฯ เป็นจักรวรรดินิยม เหตุใด? จึงเป็นผู้ยึดถือหลัก “กำหนดใจตัวเอง” (self-determination)
- 3) หากจักรวรรดินิยมอเมริกันมีอยู่จริงตามที่หลายๆ คนอ้าง เหตุใด? ความมีอิทธิพลของสหรัฐฯ เหนือประเด็นต่างๆ ในโลก จึงปรากฏให้เห็นในระดับต่ำกว่าที่หลายคนคาดคิด เช่น นอกจากสหรัฐฯ ไม่อาจควบคุมระบบตลาดและการเงินได้แล้ว ความพยายามเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยไปสู่ประเทศต่างๆ ของสหรัฐฯ ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ ไม่สามารถนำเอาระบอบการปกครองของตนไปบังคับใช้กับทุกประเทศทั่วโลกได้

ตรรกะของผู้ที่ไม่เชื่อในความมีอยู่ของจักรวรรดินิยมอเมริกันนับว่ามีเหตุผลและข้อเท็จจริงอันมีอจามองข้ามได้ อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขต่างๆ ข้างต้นมิใช่เหตุผลที่จะปฏิเสธความเป็นประเทศจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ แต่อย่างใด

ประเด็นแรก เกี่ยวกับเหตุผลที่ว่าสหรัฐฯ มิได้ควบคุมประเทศอื่นโดยตรงหรือมิได้มีความพยายามครอบครองดินแดนของรัฐอื่น ซึ่งทำให้สหรัฐฯ มีลักษณะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากประเทศจักรวรรดินิยมหลายประเทศในอดีต ไม่ว่าจะเป็นโรมัน กรีก รวมถึงประเทศจักรวรรดินิยมยุโรปในยุคสมัยใหม่ แม้ว่าข้ออ้างนี้มีความเป็นจริงในปัจจุบัน แต่ก็ได้ละเลยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่า ดินแดนที่ชื่อว่า “สหรัฐอเมริก้า” ทุกวันนี้เป็นผลมาจากการผนวกด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการซื้อ การทำข้อตกลง และการยึดครองโดยใช้กำลัง จากหลายประเทศ ได้แก่ ฝรั่งเศส และรัสเซีย (โดยการซื้อ) สเปนและเม็กซิโก (โดยใช้กำลังเข้ายึดครอง) อังกฤษ (โดยข้อตกลง)

⁵⁸ Michael Cox, The empire's back in town: Or America's imperial temptation-again[Online], 2003, Available from: http://www.attacberlin.de/fileadmin/Sommerakademie/Cox_Imperial_Temptation.pdf[2006, March 6]

รวมทั้งชาวอเมริกันพื้นเมือง (native Americans) จำนวนกว่า 3 ล้านคนซึ่งถูกกำจัดและขับไล่นอกกระบวนการผนวกและยึดครองของสหรัฐฯ นี้

นอกจากนี้ ในขณะที่นักคิดส่วนใหญ่เชื่อในเรื่อง “การควบคุมโดยตรง” และ “การครอบครองดินแดน” เป็นเงื่อนไขของความเป็นประเทศจักรวรรดินิยม มีคำถามตามมาว่าเงื่อนไขนี้เป็นองค์ประกอบจำเป็นในการตัดสินว่ารัฐหนึ่งรัฐใดเป็นรัฐจักรวรรดินิยมหรือไม่? ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้น การนิยามความเป็นจักรวรรดินิยมมีความหลากหลายแตกต่างกันไปในหมู่นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สำหรับนักคิดที่เห็นว่าความหมายของจักรวรรดินิยมมีลักษณะซับซ้อน (complex) มากกว่าแบบดั้งเดิมหรือโดยทั่วไปแล้ว จักรวรรดินิยมในความหมายของพวกเขาไม่จำเป็นต้องเป็นการควบคุมโดยตรงอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดหรือการยึดครองดินแดนเสมอไป (ตามความหมายแบบแคบ) แต่อาจเป็นไป “โดยอ้อม” (indirect) หรือที่เรียกว่า “จักรวรรดินิยมแบบไม่เป็นทางการ” (informal empire) (ตามความหมายแบบกว้าง) สำหรับจักรวรรดินิยมอเมริกันในปัจจุบันถือว่ายึดตามคำนิยามของนักคิดฝ่ายหลังนี้ โดยมีลักษณะดังที่เนียล เฟอร์กูสัน (Niall Ferguson) ระบุว่า

“จักรวรรดินิยมอเมริกันดำเนินไปโดยอ้างเสรีประชาธิปไตย (liberal democracy) และเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) แม้ (ในความเป็นจริง) จะมีลักษณะที่ไม่เป็นเสรีปรากฏอยู่และมีการแทรกแซงจากรัฐบาลในระดับสูงอย่างน่าตกใจก็ตาม จักรวรรดินิยมอเมริกันให้ความสำคัญต่อความมั่นคงของตนเองและการรักษาไว้ซึ่งการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศเป็นอันดับแรก การสร้างหลักประกันเพื่อการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรเป็นอันดับที่สอง รวมถึงการดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านสินค้าสาธารณะในปริมาณจำกัดให้กับระบบ อันได้แก่ สันติภาพ โดยเข้าแทรกแซงเพื่อต่อต้านประเทศที่มีลักษณะก้าวร้าวรวมทั้งสงครามที่เกิดขึ้นในบางประเทศ, เสรีภาพทางทะเลและน่านฟ้าเพื่อประโยชน์สำหรับการค้า, และการเปลี่ยน (conversion) แนวคิดและค่านิยมของประเทศต่างๆ ให้เป็นแบบอเมริกัน (Americanization)...การควบคุมที่เป็นทางการของจักรวรรดินิยมอเมริกันได้แก่วิธีการทหาร และการควบคุมที่ไม่เป็นทางการกระทำผ่านองค์การที่มีใช้ของรัฐ บริษัทข้ามชาติ และในบางกรณีผ่านชนชั้นนำภายในประเทศนั้นๆ”⁵⁹

⁵⁹ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire*, p. 13.

ประเด็นที่สอง เกี่ยวกับการยึดถือ “หลักการกำหนดใจตัวเอง” ของสหรัฐฯ ซึ่งหมายถึงรวมถึงแนวคิดอื่นๆ อันได้แก่ เสรีภาพ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การค้าเสรี เป็นต้น แนวคิดเหล่านี้ถือเป็นลักษณะเฉพาะหรือ “อัตลักษณ์แห่งชาติ” (national identity) ที่โดดเด่นของสหรัฐฯ ซึ่งได้รับการยึดถือมาตั้งแต่ยุคสาธารณรัฐ หรือ สมัยก่อตั้งประเทศ และมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบันสหรัฐฯ อ้างว่าการขยายบทบาทของตนในโลกเป็นไปเพื่อปกป้องและนำเอาแนวคิดเหล่านี้ไปเผยแพร่ให้กับประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตาม “หน้าที่” หรือ “ภารกิจ” (mission) ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าเป็นเจ้า ข้ออ้างนี้ทำให้อุทราวิธานว่า “เป้าหมายนโยบายต่างประเทศ” กับ “เป้าหมายเชิงอัตลักษณ์แห่งชาติ” ของสหรัฐฯ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสหรัฐฯ เป็นผู้ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม (anti-imperialism) ไม่ใช่ประเทศจักรวรรดินิยม อย่างไรก็ตาม มหาอำนาจหลายประเทศในอดีตที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศจักรวรรดินิยมก็เคยกล่าวปฏิเสธเช่นนี้รวมทั้งอ้างเหตุผลในลักษณะคล้ายคลึงกัน การกล่าวอ้างถึงการยึดถือหลักการกำหนดใจตัวเองไม่ทำให้สหรัฐฯ รอดพ้นจากความ เป็นจักรวรรดินิยมได้ เนื่องจากในทางปฏิบัติ สหรัฐฯ มิได้ดำเนินนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้โดยปราศจากเหตุผลเคลือบแฝง แต่เพราะเห็นว่ามีวิธีนี้เป็นแนวทางที่ทำให้สหรัฐฯ ได้รับการยอมรับจากประเทศต่างๆ ในขณะที่เดียวกันการอ้างหลักการดังกล่าวย่อมช่วยสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้กับประเทศจักรวรรดินิยมอื่นๆ อันทำให้สหรัฐฯ สามารถจัดหรือลดบทบาทของมหาอำนาจคู่แข่งลงได้ พร้อมกับขยายบทบาทของตนขึ้นมาแทนที่

ประเด็นสุดท้าย เรื่องความมีอิทธิพลและขีดความสามารถของสหรัฐฯ ในการควบคุมหรือครอบงำประเทศต่างๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ตนต้องการ ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับกรณีความหมายและขอบเขตของคำว่า “อิทธิพล” (influence) ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขในการกำหนดความเป็นจักรวรรดินิยม เป็นที่รับรู้ในหมู่นักประวัติศาสตร์ว่า ไม่มีประเทศจักรวรรดินิยมใดในโลกนี้ที่สามารถกำหนดหรือควบคุมผลลัพธ์ที่ต้องการในทุกเรื่องและทุกเวลาภายใต้ดินแดนที่ตนครอบงำจักรวรรดินิยมแต่ละประเทศล้วนต่างมีข้อจำกัดของตน และในหลายกรณียังจำเป็นต้องยอมประนีประนอม ผ่อนปรน เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนใหญ่หรือในภาพรวมเอาไว้ ยกตัวอย่างเช่น จักรวรรดินิยมอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 18 -19 ซึ่งมีลักษณะผ่อนปรนกับหลายประเทศภายใต้อาณานิคม รวมทั้งสหรัฐฯ เองซึ่งมีฐานะเป็นหนึ่งในประเทศอาณานิคมของอังกฤษในช่วงเวลาดังกล่าว แต่ชาวอาณานิคมก็ยังได้รับสิทธิในการปกครองตนเอง เป็นต้น คีอกซ์ได้ให้ข้อสังเกตในประเด็นนี้ไว้อย่างน่าสนใจ

“เช่นเดียวกับอังกฤษ สหรัฐฯ มิได้นำเอาระบบปกครองของตนเองไปบังคับใช้กับประเทศอื่นๆ เสมอไป บ่อยครั้งที่สหรัฐฯ ยอมอดทนกับการคัดค้านอย่างรุนแรงจำนวนมาก สหรัฐฯ ระมัดระวังที่จะไม่ทำลายอำนาจของชนชั้นนำใน

ประเทศต่างๆ แม้จะไม่เสมอไปก็ตาม อันที่จริง ยิ่งประเทศต่างๆ มีเอกราชอย่าง เป็นทางการมากเท่าใด ประเทศมหาอำนาจยิ่งได้รับความชอบธรรมมากขึ้นเท่านั้น มีเพียงสิ่งหนึ่งที่สหรัฐฯ ร้องขอกลับ (จากประเทศต่างๆ) นั่นก็คือ ใครก็ตามที่เป็น สมาชิกในกลุ่มและปรารถนาที่จะได้รับประโยชน์ในฐานะสมาชิก จะต้องปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ของกลุ่มและแสดงออกถึงความเป็นสุภาพบุรุษ การไม่ยอมปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์และไม่เห็นด้วยเพียงเล็กน้อยซึ่งเกิดขึ้นที่ ณ ที่ใด ๆ ยังคงไม่เป็นไร ตราบเท่าที่อยู่ภายในขอบเขตอันสามารถยอมรับได้...ต่อเมื่อประเทศต่างๆ ฝ่าฝืนโดยการ กระทำผิดที่อยู่นอกเหนือเกินขอบเขตแห่งการยอมรับ สหรัฐฯ ก็ยืนยันที่จะแสดงให้ รู้ว่าแท้จริงแล้วใครคือผู้ทำหน้าที่ (ผู้นำ)⁶⁰

กระนั้นก็ตาม แม้จะมีผู้ใช้ถืออำนาจครอบครองโลกไว้ทั้งหมด แต่สหรัฐฯ ก็ยังคงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากโครงสร้างทุนนิยมโลกปัจจุบัน เศรษฐกิจของสหรัฐฯ มีขนาดเกือบๆ 30% ของโลก ใหญ่กว่าประเทศอันดับสองอย่างญี่ปุ่นกว่า 40 % “ดอลลาร์สหรัฐฯ” ยังคงเป็นสกุลเงินหลักที่มีความแข็งแกร่ง และตลาดหุ้น “วอลล์สตรีท” (Wall Street) ของสหรัฐฯ ก็ยังคงถือเป็นศูนย์กลางและหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศ ในขณะที่ กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้อำนาจของรัฐบาลประเทศต่างๆ ลดลง แต่รัฐบาลและบริษัทข้ามชาติสหรัฐฯ ยังคงมีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงในกำหนดและจัดการกับระเบียบเศรษฐกิจโลกไป ในทิศทางและผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการ ดังที่โจเซฟ สติกลิตซ์ (Joseph Stiglitz) กล่าวว่า “แผนการ ต่างๆ ของ IMF ยังคงถูกบงการจากสหรัฐฯ อยู่โดยปกติ”⁶¹ เช่นเดียวกับโรเบิร์ต เวด (Robert Wade) ได้ให้ความเห็นว่า “แค่เพียงคุณสมบัติ อันได้แก่ ชีตความสามารถของสหรัฐฯ ในการ ควบคุมแหล่งทรัพยากรและเส้นทางลำเลียงพลังงานและวัตถุดิบที่มีความสำคัญและเป็นที่ต้องการ ของประเทศคู่แข่งทางเศรษฐกิจ ก็กล่าวได้ว่าชะตากรรมของโลกอยู่ภายในกำมือของสหรัฐฯ แล้ว”⁶²

จักรวรรดินิยมอเมริกันนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่โลก?

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พอสรุปได้ว่า “จักรวรรดินิยม” เป็นลักษณะที่ต่อเนื่อง ในนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ความพยายาม “ครอบงำ” และ “จัดระเบียบ” ประเทศต่างๆ เป็น

⁶⁰ Michael Cox, *The empire's back in town: Or America's imperial temptation-again.*

⁶¹ Joseph Stiglitz, *Globalization and its discontents*(London: Penguin, 2002), p. 24.

⁶² Robert H. Wade, *The invisible hand of the American empire*[Online], 2003, Available from: <http://www.opendemocracy.net/content/articles/PDF/1038.pdf>[2006, January 26]

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในแนวคิดและวิถีปฏิบัติของผู้นำและผู้กำหนดนโยบายทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา แม้พวกเขาจะปฏิเสธการมีอยู่ของจักรวรรดินิยมอเมริกันก็ตาม ทราบเท่าที่สหรัฐฯ ได้รับประโยชน์สูงสุดจากการนี้ และมีขีดความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินการได้ ลักษณะนี้ก็จะยังคงปรากฏอยู่ต่อไป คำถามที่ตามมาก็คือ จักรวรรดินิยมอเมริกันนำมาซึ่งประโยชน์สุขหรือก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อประเทศต่างๆ มากน้อยเพียงใด? และอย่างไร?

ในขณะที่ “จักรวรรดินิยม” มักถูกมองว่าเป็นความพยายามตักตวงผลประโยชน์หรือการเอารัดเอาเปรียบของประเทศศูนย์กลาง (metropolitan centre) ต่อประเทศภายใต้จักรวรรดินิยม และย่อมนำมาสู่ความขัดแย้งตลอดจนการต่อต้านจากประเทศที่ได้รับผลกระทบ บรรดาผู้ที่เชื่อในความเป็น “จักรวรรดินิยมที่ดี” (benign empire) ของสหรัฐฯ เห็นว่าลักษณะดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นเสมอไป ตรงกันข้าม พวกเขาเชื่อว่าการมีอยู่ของจักรวรรดินิยมอเมริกันจะช่วยสร้างเสถียรภาพ และความเจริญก้าวหน้าแก่โลกโดยรวม ผู้ที่มีความเชื่อเช่นนี้นอกเหนือจากนักคิดสังคมนิยมหรือมาร์กซิสต์ (รวมถึงบรรดาผู้ที่ไม่เชื่อในความสามารถของจักรวรรดินิยมอเมริกัน แต่เห็นว่าการขยายบทบาทสหรัฐฯ เกิดขึ้นด้วยความมั่งหวังและเจตนาที่ดีงามของประเทศ) ดังได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ยังมีนักวิเคราะห์อีกจำนวนไม่น้อยทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีมุมมองแบบเดียวกัน โรนัลด์ สตีล (Ronald Steel) นับเป็นหนึ่งในผู้ที่มีความเชื่อดังกล่าวนี้โดยเรียกขานบทบาทของสหรัฐฯ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่า “จักรวรรดินิยมโดยไม่ตั้งใจ”⁶³ (Accidental Empire) คำเรียกขานของสตีลดังกล่าวเป็นผลจากความเชื่อของเขาที่ว่าจักรวรรดินิยมอเมริกันจะไม่เกิดขึ้นหากไม่มีภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียต กล่าวอีกนัยหนึ่ง สหรัฐฯ ไม่มีความมุ่งหมายอื่นใดในความพยายามขยายบทบาทในระดับโลกของตนนอกเหนือไปจากการป้องกันประเทศจากการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์หรือสหภาพโซเวียต ขณะที่จอห์น เลวิส แกดดิส (John Lewis Gaddis) ผู้ศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ในช่วงเดียวกันกล่าวว่า “สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต (ต่างก็) แสดงออกถึงความเป็นประเทศจักรวรรดินิยมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้จะมีลักษณะไม่เหมือนกันก็ตาม”⁶⁴ ในประเด็นความแตกต่างระหว่างประเทศจักรวรรดินิยมทั้งสอง แกดดิสอธิบายว่า 1) “หลายคนเห็นตรงกันว่าสงครามเย็นเป็นการแข่งขันต่อสู้ระหว่าง ‘ฝ่ายดี’ (good) กับ ‘ฝ่ายชั่ว’ (evil)”⁶⁵ และ 2) “ระบอบประชาธิปไตย (democracy) ได้รับการพิสูจน์ว่า

⁶³ Ronald Steel, *Pax Americana* (New York: Viking Press, 1970).

⁶⁴ John Lewis Gaddis, *We now know: Rethinking cold war history* (Oxford: Clarendon Press, 1997), p. 284.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 286.

เหนือกว่าระบอบเผด็จการ (autocracy) ในการคงไว้ซึ่งความร่วมมือกับประเทศพันธมิตร”⁶⁶ จากสมมติฐานข้างต้นนี้กล่าวได้ว่า แกตติสเชื่อในความเป็นจักรวรรดินิยมที่ดีของสหรัฐฯ (แตกต่างจากโซเวียตซึ่งเป็นจักรวรรดินิยมที่ชั่วร้าย) และสิ่งที่ทำให้สหรัฐฯ ได้รับชัยชนะตลอดจนคงสถานะความเป็นผู้นำของตนเอาไว้ได้จนกระทั่งสงครามเย็นสิ้นสุดลงก็คือ การเป็นประเทศที่ยึดมั่นในแนวคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตย ในความคิดเห็นทำนองเดียวกันนี้ ชาร์ลส์ ไมเยอร์ (Charles Maier) กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าจักรวรรดินิยมอเมริกันได้แสดงบทบาทที่ก่อประโยชน์จำนวนหนึ่งเหนือสิ่งอื่นใดนั่นก็คือ การต่อต้านการขยายตัวของคู่แข่งที่จำกัดเสรีภาพและเป็นเผด็จการซึ่งมีความพยายามครอบงำสังคมระหว่างประเทศ รวมทั้งการปกป้องเสรีภาพและโอกาส” แม้เขาจะกล่าวยอมรับว่า “ไม่ว่า (ประเทศจักรวรรดินิยม) จะมีความตั้งใจดีเพียงใดก็ตาม การแสดงออกของจักรวรรดินิยมย่อมก่อให้เกิดความรุนแรงระดับหนึ่ง”⁶⁷ ก็ตาม และกิเยอร์ ลันเดสตาต (Geir Lundestad) บุคคลแรกผู้เรียกขานสหรัฐฯ ว่า “จักรวรรดินิยมโดยการเชื้อเชิญ” (Empire by Invitation) อันหมายถึงการที่บทบาทของสหรัฐฯ ได้รับการยอมรับและเป็นที่คาดหวังจากประเทศต่างๆ ในการนำเอาเสถียรภาพ สันติภาพ ตลอดจนความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมระหว่างประเทศ ในการนี้ ลันเดสตาตได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในช่วงสงครามเย็น โดยกล่าวว่าจักรวรรดินิยมอเมริกันมีลักษณะเป็นการเชื่อมโยงประเทศต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน (empire by integration) (อาทิ การเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศยุโรปภายใต้กลไกและสถาบันต่างๆ) แตกต่างจากประเทศจักรวรรดินิยมอื่นๆ ในอดีตที่มักใช้ “ยุทธศาสตร์การแบ่งแยกและปกครอง”⁶⁸ (divide and rule strategy)

เฟอร์กูสันก็เป็นอีกคนหนึ่งที่เชื่อใน “ด้านดี” ของจักรวรรดินิยมอเมริกัน ในความเห็นของเขา สหรัฐฯ เป็นจักรวรรดินิยมมานานแล้ว หากแต่เป็น “จักรวรรดินิยมแห่งเสรีภาพ” (Liberal Empire) ผู้รักษากฎเกณฑ์และระเบียบ ตลอดจนอำนวยความสะดวก “สินค้าสาธารณะ” ให้กับระบบระหว่างประเทศ โดยการส่งเสริมสันติภาพ สร้างหลักประกันให้กับเสรีภาพทางทะเลและน่านฟ้า ตลอดจนการควบคุมและการจัดการระเบียบทางการเงินและการค้าระหว่างประเทศ เฟอร์กูสันกล่าวอย่างเปิดเผยว่า

⁶⁶ Ibid., p. 288.

⁶⁷ Charles Maier, “Introduction: An American empire? the problems of frontiers and peace in twenty-first-century world politics” in *The new American empire: A 21st century teach-in on US foreign policy*, eds. Lloyd Gardner and Marilyn Young (New York: The New Press, 2005), p. xix.

⁶⁸ Geir Lundestad, “*Empire* by integration” (Oxford: Oxford University Press, 1998).

“โดยพื้นฐานแล้วข้าพเจ้าสนับสนุนการมีจักรวรรดินิยม อันที่จริง ข้าพเจ้าเชื่อว่าในศตวรรษที่ 21 จักรวรรดินิยมเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งกว่าสมัยใดๆ ที่ผ่านมา... หลายคนมักมองว่าประเทศจักรวรรดินิยมทุกประเทศมีลักษณะดักดวงผลประโยชน์อย่างเอาัดเอาเปรียบ กระนั้นก็ตาม มีจักรวรรดินิยมที่ได้ชื่อว่าเป็นจักรวรรดินิยมแห่งเสรีภาพ ที่ได้ส่งเสริมความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของตนเองด้วยการมอบสินค้าสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศต่างๆ ซึ่งมีเฉพาะเพียงเสรีภาพทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมถึงสถาบันที่จำเป็นต่อความเจริญเติบโตก้าวหน้าของระบบตลาดด้วย”⁶⁹

ความเชื่อถึงความเป็นจักรวรรดินิยมที่ดีของสหรัฐฯ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่รัฐบาลภายใต้ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุชประกาศใช้ยุทธศาสตร์โจมตีก่อน โดยอาศัยอำนาจที่มีอยู่อย่างเหลือล้นของประเทศเข้าจัดการกับขบวนการก่อการร้ายและรัฐอันทพาลอย่างเด็ดขาด โทมัส ฟรายด์แมน (Thomas Friedman) กล่าวสนับสนุนนโยบายนี้ของรัฐบาลสหรัฐฯ

“เช่นเดียวกับในยุคสงครามเย็นก่อนหน้า หลังวันที่ 11 กันยายน โลกถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม แทนที่จะเป็นการแบ่งขั้วระหว่างตะวันตกกับตะวันออก แต่เป็นการแบ่งระหว่าง “โลกที่มีระเบียบ” (the World of Order) กับ “โลกที่ไร้ระเบียบ” (the World of Disorder) โดยสหรัฐฯ ในฐานะประเทศที่มีอำนาจเหลือล้นมี ‘หน้าที่’ (mission) ในการสร้างเสถียรภาพและยกระดับโลกที่ไร้ระเบียบนี้”⁷⁰

เช่นเดียวกับไมเคิล อิกเนทีฟ (Michael Ignatieff) ที่ระบุว่า “ความเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ไม่เหมือนกับจักรวรรดินิยมในอดีต ซึ่งดำเนินไปโดยการแสวงหาอาณานิคม การยึดครองโดยใช้กำลังและภายใต้แนวคิดภาระของคนผิวขาว... จักรวรรดินิยมแห่งศตวรรษที่ 21 คือแนวคิดใหม่ในบันทึกประวัติศาสตร์การศึกษาการเมือง ได้แก่ ‘จักรวรรดินิยมในลักษณะบางเบา’ (Empire lite) คือประเทศเจ้ามหาอำนาจของโลกผู้ยึดถือความสุภาพอันได้แก่ ตลาดเสรี สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย โดยได้รับการค้ำจุนด้วยอำนาจทางการทหารขนาดมหึมาสูงสุดเท่าที่โลกเคยมีมา”⁷¹ และดักซ์ สโตคซ์ (Doug Stokes) ผู้ให้ความเห็นว่า “สหรัฐฯ มักถูกมองว่าเป็นรัฐจักรวรรดินิยมที่

⁶⁹ Niall Ferguson, *Colossus: The rise and fall of American empire*, pp. 24-25.

⁷⁰ Thomas L. Friedman, *Peking duct tape*[Online], 2003, Available from: <http://www.indolink.com/Analysis/a021903-092310.php> [2006, January 26]

⁷¹ Michael Ignatieff, “The burden,” *New York Times Magazine*(5 January 2003): 24.

ควบคุมโลกอันนำประโยชน์สุขมาสู่ทั้งรัฐตะวันตก รวมถึงผู้คนในรัฐและภูมิภาคที่เต็มไปด้วยการรบราฆ่าฟันโดยผ่านการดำเนินตามภารกิจที่สำคัญ อันได้แก่ การแทรกแซงด้านมนุษยธรรม การส่งเสริมประชาธิปไตย ตลอดจนการขจัดลัทธิก่อการร้ายระดับโลก”

แนวการวิเคราะห์ของนักคิดทั้งหลายที่ได้กล่าวมา ทำให้ดูเหมือนว่าจักรวรรดินิยมอเมริกันมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างไปจากประเทศจักรวรรดินิยมอื่นๆ ในอดีต กล่าวคือ สหรัฐฯ เป็น “จักรวรรดินิยมแห่งเสรีภาพ” ที่ดำเนินการโดยคำนึงผลประโยชน์ระยะยาว (long-term interests) (ร่วมกับประเทศอื่นๆ) มากกว่าผลประโยชน์ระยะสั้น (short-term gains) (จากประเทศอื่นๆ) กล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงก็คือ สหรัฐฯ สามารถจะกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติของตนร่วมกับโลกที่เป็นระบบ “เปิด” (openness) และมี “เสถียรภาพ” (stability) ในภาพรวมได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น สหรัฐฯ ในฐานะประเทศจักรวรรดินิยมจึงเป็นผู้ “ควบคุม” และ “ครอบงำ” ระเบียบระหว่างประเทศไปพร้อมๆ กับ “สร้างหลักประกัน” ในผลประโยชน์ที่ประเทศต่างๆ จะได้รับจากการยินยอมอยู่ภายใต้อิทธิพลของตน ในขณะที่เดียวกัน ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในระบบอาจริเริ่มจากสหรัฐฯ ก็จริง แต่ก็เป็นที่ไปภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศต่างๆ อีกทั้งระเบียบและกฎเกณฑ์เหล่านี้ย่อมกลายมาเป็นเครื่องช่วยจำกัดมิให้สหรัฐฯ ใช้อำนาจ “บีบบังคับ” (coercive) ประเทศอื่นตามอำเภอใจ ตลอดจนผูกมัดและชักจูงประเทศต่างๆ เข้าสู่ระบบที่สามารถควบคุมและจัดการได้⁷²

มุมมองนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับทฤษฎีของนักนิยม “ทฤษฎีว่าด้วยเสถียรภาพของระบบระหว่างประเทศที่ได้รับการค้ำจุนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจ” (Hegemonic Stability Theory) (คินเดิลเบอร์เกอร์และกิลปิน) ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้น อย่างไรก็ตาม อาศัยเหตุผลเดียวกับข้อวิพากษ์ทฤษฎีนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พยายามแสดงให้เห็นว่า สหรัฐฯ มิได้ดำเนินนโยบายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวร่วมกับประเทศต่างๆ เสมอไป หลายครั้งหลายคราที่อำนาจและอิทธิพลของสหรัฐฯ เหนือดินแดนจักรวรรดินิยมได้ถูกใช้ไปเพื่อตัดดวงหรือแสวงผลประโยชน์ระยะสั้นจากประเทศต่างๆ โดยประเทศเหล่านั้นมิได้ตกลงยินยอมด้วย ในขณะเดียวกันการเป็น “ผู้นำ” หรือ “ผู้อำนวยความสะดวก” เพื่อแจกจ่าย “สินค้าสาธารณะ” หาได้เป็นลักษณะถาวรไม่ แต่ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถ รวมทั้ง “ความเต็มใจ” ของประเทศเจ้ามหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ในการเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว

⁷² G. John Ikenberry, Illusions of empire: Defining the American order[Online], 2004,

ในขณะที่ผู้นำและผู้กำหนดนโยบายสหรัฐฯ มักอ้างถึงเป้าหมายการส่งเสริมและเผยแพร่แนวคิดและค่านิยมต่างๆ อาทิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และการค้าเสรีไปสู่ประเทศต่างๆ อันถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของประเทศ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง “วิธีที่สหรัฐฯปฏิบัติ” กับ “สิ่งที่สหรัฐฯ ประกาศ” ซึ่งเกิดขึ้นในหลายช่วงหลายกรณี และยังคงดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นนับตั้งแต่จักรวรรดินิยมอเมริกันเริ่มต้นขึ้น เมื่อสหรัฐฯ อ้างถึงการผนวกและขยายดินแดนไปทางตะวันตกโดยมีข้ออ้างคือ “จักรวรรดินิยมเพื่อเสรีภาพ” (Empire for Liberty) และการเผยแพร่อารยธรรมไปสู่ชนชาติป่าเถื่อน (savage) แต่แนวคิดดังกล่าวถูกจำกัดไว้ใช้เฉพาะกับกลุ่มชนบางกลุ่มอันได้แก่ ชนชั้นนำและพวก “ผิวขาว” เท่านั้น ขณะที่การซื้อขายและใช้แรงงานทาสเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหมู่รัฐเหนือ-ใต้ตลอดช่วงต้นศตวรรษที่ 19 นอกจากนี้ การขยายอิทธิพลสหรัฐฯ ในละตินอเมริกาและอเมริกากลางในเวลาต่อมาก็ดำเนินไปภายใต้ระบบสายการบังคับบัญชาที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำตลอดจนการแบ่งแยกและกีดกันทางเชื้อชาติ สหรัฐฯ ยังได้ดำเนินนโยบายแทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้านตามวาระและโอกาสที่ตนเห็นสมควรและเป็นไปภายใต้วิธีการจัดการฝ่ายเดียว (unilateralism) เช่นเดียวกับภายหลังสงครามสหรัฐฯ-สเปน สหรัฐฯ ให้เหตุผลในการทำสงครามเพื่อปลดปล่อยคิวบาจากสเปน ทว่าภายหลังสงคราม คิวบา ฟิลิปปินส์ และเปอร์โตริโกกลับไม่ได้รับเอกราช สหรัฐฯ ใช้กำลังเข้าปราบปรามกลุ่มผู้ต่อต้านและเรียกร้องเอกราชพร้อมกับยึดดินแดนเหล่านี้มาไว้ภายใต้การครอบครองของตนแต่เพียงผู้เดียว ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ ได้ขยายบทบาทของตนในระดับโลกโดยอ้างถึงการเป็นผู้นำในการปกป้องและรักษาระเบียบโลกทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหรัฐฯ อ้างถึงการเข้าแทรกแซงและขยายบทบาทในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งดำเนินไปเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และการเผยแพร่ระบอบประชาธิปไตย แต่ก็เป็นผู้ให้ความสนับสนุนและความช่วยเหลือแก่รัฐบาลเผด็จการในหลายประเทศ รวมถึงความพยายามโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตยบางประเทศ (อิหร่าน กัวเตมาลา อินโดนีเซีย และอิตาลี) ที่ดำเนินนโยบายขัดต่อผลประโยชน์ของตน สำหรับบทบาทและพฤติกรรมของสหรัฐฯ ในช่วงหลังวันที่ 11 กันยายนนั้นเป็นที่ชัดเจนว่า แม้ผู้บริหารระดับสูงในรัฐบาลสหรัฐฯ และผู้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลกล่าวว่า “การทำสงครามต่อต้านก่อการร้าย” (war on terrorism) เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและเสถียรภาพของประชาคมระหว่างประเทศโดยรวม แต่ทำที่อันแข็งกร้าวไม่ว่าจะเป็นการใช้ยุทธศาสตร์โจมตีก่อน การดำเนินการในลักษณะเอกภาคีและการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการทหารเหนือการทำลายของประเทศอื่นๆ ได้ก่อให้เกิดข้อกังวลใจในหมู่นักวิเคราะห์หลายๆ คนถึงบทบาทของสหรัฐฯ ดังกล่าวที่อาจส่งผลในทิศทางตรงกันข้ามมากกว่า อาทิ จอห์น ไอเคินเบอร์รี่ (John Ikenberry) กล่าวแสดงความห่วงใยว่า “ยุทธศาสตร์หลักที่แสดงถึงความเป็นจักรวรรดินิยมใหม่ของสหรัฐฯ ซึ่งได้พยายามใช้ประโยชน์จากอำนาจที่มี

อยู่เหนือประเทศต่างๆ... ท้ายที่สุดอาจทำให้ประเทศอื่นๆ ปรับเปลี่ยนท่าทีของตนโดยหันมายับยั้ง รวมถึงแก้เผ็ดสหรัฐฯ ยิ่งกว่านั้น ยุทธศาสตร์นี้อาจทำให้โลกตกอยู่ในภาวะอันตรายตลอดจนนำไปสู่การแบ่งแยกมากขึ้น ขณะที่สหรัฐฯ กลับมีความปลอดภัยน้อยลง”⁷³ วิลเลียม เกลสตัน (William Galston) ระบุในทำนองเดียวกัน “ยุทธศาสตร์ระดับโลกที่มีพื้นฐานบนหลักการบุขมึนัย แสดงถึงการสิ้นสุดของระบบระหว่างประเทศที่ประกอบด้วยสถาบัน กฎหมาย และบรรทัดฐานต่างๆ ที่สหรัฐฯ ได้ใช้เวลากว่าครึ่งศตวรรษในการสร้างขึ้นมา ความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นก็คือ บทบาทในโลกของสหรัฐฯ ที่กำลังเปลี่ยนไป มากกว่าการเป็นผู้ดำรงสถานะทางอำนาจสูงสุด สหรัฐฯ ได้แสดงออกเสมือนว่าตนเป็นกฎหมายเสียเอง โดยการสร้างกฎเกณฑ์การเกี่ยวข้องกับระหว่างประเทศโดยที่ประเทศอื่นๆ มิได้เห็นชอบตกลงด้วย”⁷⁴ และอีวาน อีแลนด์ (Ivan Eland) ให้ความเห็น “แนวทางนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของประเทศจักรวรรดินิยม อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนหลักการโจมตีก่อนอาจเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศอันเป็นการทำลายสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ”⁷⁵

อนึ่ง ความพยายามชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง “วิธีที่สหรัฐฯ ปฏิบัติ” กับ “สิ่งที่สหรัฐฯ ประกาศ” ซึ่งมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อโลกนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมิได้หมายความว่าผู้วิจัยปฏิเสธมุมมองและแนวคิดของนักวิเคราะห์ฝ่ายแรก (ที่เห็นว่าความมีอยู่ของจักรวรรดินิยมอเมริกันก่อประโยชน์สุขแก่โลก) ผู้วิจัยตระหนักเป็นอย่างดีถึงลักษณะจักรวรรดินิยมอเมริกันที่มีทั้ง “ด้านดี” และ “ด้านไม่ดี” การฉายภาพให้เห็นถึงลักษณะประการหลัง (ด้านไม่ดี) ในวิทยานิพนธ์นี้มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มความเข้าใจต่อลักษณะ “จักรวรรดินิยมอเมริกัน” ที่สมบูรณ์มากขึ้นนอกเหนือไปจากการตอบคำถามว่าจักรวรรดินิยมอเมริกันมีอยู่จริงหรือไม่? เพียงอย่างเดียว ท้ายที่สุด จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะจักรวรรดินิยมอเมริกันทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า ใน “ความต่อเนื่อง” ของการเป็นประเทศจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ก็มี “ความเปลี่ยนแปลง” ผ่างอยู่ควบคู่ไปด้วย อันได้แก่ แบบแผน เครื่องมือ วิธีการ ฯลฯ ที่ถูกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย “จักรวรรดินิยม” นั้นเอง

⁷³ G. John Ikenberry, “America’s imperial ambition,” p. 44-60.

⁷⁴ William A. Galston, “Why a first strike will surely backfire,” *Washington Post* (16 June 2002): B1.

⁷⁵ Ivan Eland, “The empire strikes out: The new imperialism and its fatal flaws,” *Policy Analysis* No. 459 (26 November 2002): 14.

ที่เผยแพร่โดยรัฐบาลสหรัฐฯ เช่น เอกสารยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา ค.ศ. 2002 (The National Security Strategy of the United States of America) เป็นต้น

- 2) **ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ** (secondary sources) ได้แก่ วารสาร หนังสือ และหนังสือพิมพ์ ทั้งที่ปรากฏในรูปของเอกสารสิ่งพิมพ์ และในรูปอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ Websites ต่างๆ เป็นต้น

ข้อมูลหรือหลักฐานเพื่อการวิจัยนี้ สืบค้นจากสถานที่ต่างๆ อาทิ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์, ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์, ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย (TIC), สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำหรับข้อมูลในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) หรือเวิลด์ไวด์เว็บ (World Wide Web) ทั่วไป

การนำเสนอ

แบ่งออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยสภาพปัญหา สมมุติฐาน กรอบความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์การศึกษา ขอบเขตการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีดำเนินการศึกษา และการนำเสนอ

บทที่ 2 ศึกษาลักษณะและรูปแบบจักรวรรดินิยมอเมริกัน ในช่วงภายหลังก่อตั้งประเทศ จนถึงปลายศตวรรษที่ 19

บทที่ 3 ศึกษาลักษณะและรูปแบบจักรวรรดินิยมอเมริกันนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึงยุคหลังสงครามเย็น

บทที่ 4 ศึกษานโยบายลักษณะและรูปแบบจักรวรรดินิยมอเมริกันภายใต้การนำของประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 รวมทั้งเป้าหมายสำคัญของนโยบายดังกล่าว

บทที่ 5 บทสรุป